

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

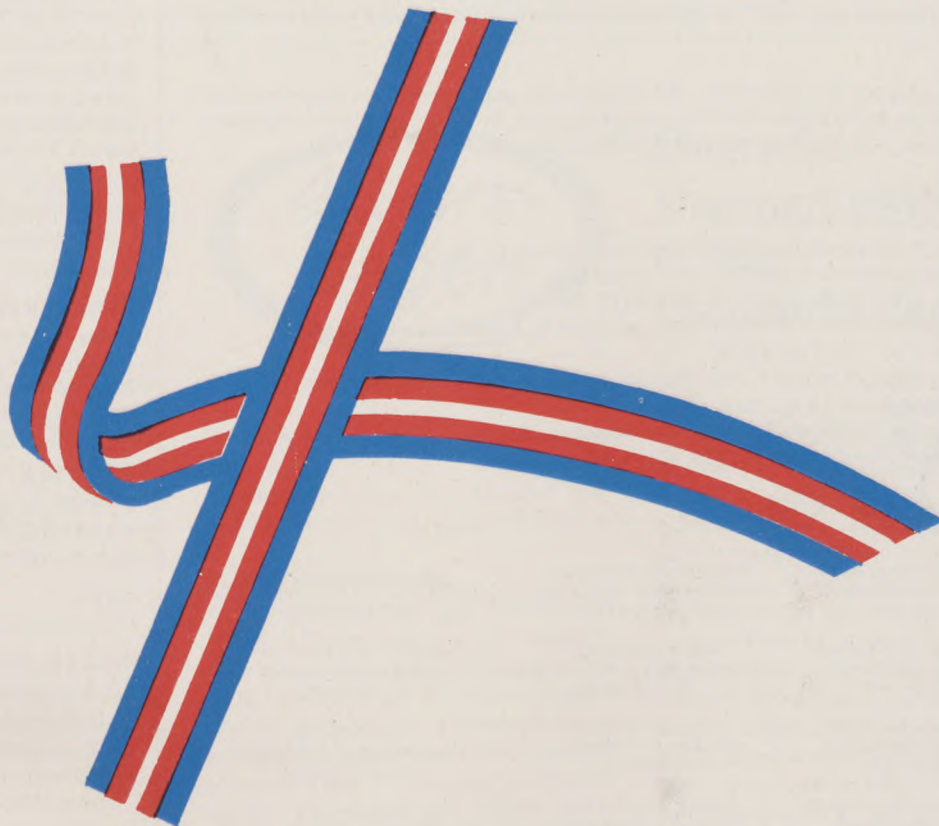
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 2

April

1985

Forsiden viser det bomærke for Kollegierådet, som Carlo Wognsen tegnede umiddelbart før sin død.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehuset på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehjemets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. (04) 46 53 42.
Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, tlf. (04) 46 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehuset på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyre,
Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.
Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,
Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.
Kasserer: Maskinmester H. P. Skjoldborg, Skovbrink 9, 6400 Sønderborg.
Tlf. (04) 42 57 07. Giro 1 00 07 80.
Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.
Tlf. (06) 81 07 09.
Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11,
5874 Lundeberg, Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen Volmersvej 5, 6330 Padborg Tlf. (04) 67 31 53	Direktør Bernth Johannesson Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby Tlf. (02) 87 02 64	Forvalter Axel Lauritzen Lundtofteparken 42, 2. t.v., 2800 Lyngby Tlf. (02) 88 12 42
Arkitekt M.A.A. Børge Andresen Stokkevad 6, 2850 Nærum Tlf. (02) 80 13 40	Læge Axel Jørgensen Duebrødrevvej 14, 9000 Aalborg Tlf. (08) 12 06 70	Redaktør Johs. Rasmussen Ømkulevej 9, 7100 Vejle Tlf. (05) 82 65 72
Skræddermester Povl Brandt Glerupvej 19, 2610 Rødovre Tlf. (02) 91 13 72	Oberst K. Kjeldsen Hallingager 47, 5750 Ringe Tlf. (09) 62 31 63	Provst Poul Riis Hostrupgade 9, 4200 Slagelse Tlf. (03) 53 35 34
Sparekassedirektør Einer Hauberg Holballe 3, 6473 Tandslet Tlf. (04) 44 76 04	Tandtekniker Leo Kæraa Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg Tlf. (06) 27 04 28	Solveig Skjøtt Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse Tlf. (02) 48 56 74
Direktør G. Jespersen Gullestrupvej 7, 7400 Herning Tlf. (07) 12 11 84	General Fl. B. Larsen, Kongstedgården, 4293 Dianalund. Tlf. (03) 56 02 07	

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 2.500.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

Pigtraad - Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Nielsen,
Bjernedevej 40 A,
2700 Brønshøj
(01) 74 26 35
Telefontid: kl. 17-18
Årsabonnement 50,- kr.
Udenfor Skandinavien betales et
portotillæg på 20,- kr.
Giro 9 31 54 54.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt ved
henvendelse til udleveringspost-
kontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frøde Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

40-års-dagen ud over hele landet	31
Da Buchenwald blev befriet.	39
Fra Frøslev til Porta Westfalica	43
Ubeskrivelig dejligt at komme hjem	44
Dagbogsblade for Smidstrup-bus	45
Hjem til Danmark med isbryder	46
4. maj oplevet i Sverige	47
Neuengamme-sangen	48
Sabotørernes sang	49
At afregere ved at skrive digte	49
Runde dage.	50
Ditlev Tamms disputats	55
Foreningerne.	58-62
Mindeord	62
Bøger	63
De følgende numre af vort blad udkommer 15/6 og 15/8 1985. Stof fremsendes senest 4 uger før de nævnte dage.	

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 2

APRIL 1985

40. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpesfond og Sammenslutningen af danske fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshærm. mede fra Frihedskampen . Landsforeningen Gestapo-
Fangerne . Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra
Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

Theresienstadtforeningen

Tirsdag den 15. april mindehøjtidelighed på Mosaik Venstre kirkegård kl. 11. Derefter køres der i busser til Københavns Rådhus, hvor der er reception kl. 13. Kontorchef Frode Toft, Frihedsfonden taler.

Neuengamme-foreningen og Dachau-klubben

Mindehøjtidelighed ved KZ-mindesmærket lørdag den 20. april kl. 19. Københavns Drengekor synger, og der foretages kransenedlægning. Taler er Frihedsfondens formand, overlæge Jørgen Kieler.

Frihedsmuseet

I hele april måned vises film, der er udlånt af den engelske, den franske og den sovjetiske ambassade. Desuden vises en sær-udstilling i anledning af 40-året.

4. maj i København

Den Danske Brigades Soldaterforening har kransenedlægning kl. 10 ved Mindeankeret i Nyhavn.

Frederiksberg Have

Frederiksberg kommune arrangerer folkemøde kl. 20, hvor borgmester John Winther byder velkommen. Taler er fhv. minister Per Federspiel. Frihedsbudskabet udsendes, og der medvirker bl.a. kor fra Musikhojskolen.

Holger Danske

Kransenedlægning i Mindelunden i Ryvangen kl. 18, hvorefter der er sammenkomst i Hellerup Bodega.

Foreningen Gestapofanger fra Besættelsen

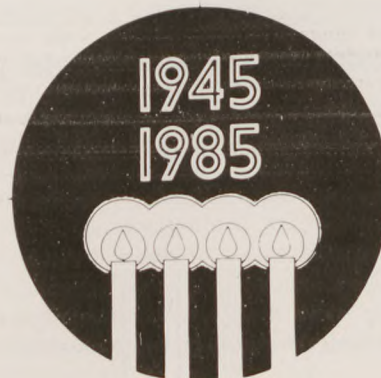
Kransenedlægning kl. 15 ved KZ-mindesmærket ved Helligåndskirken.

Fangesammenslutningen

4. maj-arrangement på Københavns Rådhus i Rådhushallen kl. 17. Adgangskort gås gennem Fangesammenslutningens foreninger og på Frihedsfondens kontor. Kunstnerisk underholdning og koncert af Københavns Brandvæsens orkester. Taler: Formanden for Frihedsfonden, overlæge Jørgen Kieler, der er tidligere Holger Danske-sabotør og KZ-fange.

Frihedsmuseet

Højtidelighed i museet kl. 19.

Dagen for Danmarks befrielse er hele Danmarks dag

Folkemøde på Rådhuspladsen

Kl. 19.45 begynder folkemødet på Rådhuspladsen, arrangeret af Københavns kommune og Modstands- og Fangeorganisationernes koordineringsudvalg. Overborgmester Egon Weidekamp byder velkommen, og der er koncert af Sct. Annækoret og et skoleorkester. Taler er statsminister Poul Schlüter samt de to medlemmer af Frihedsrådet, fhv. minister Alfred Jensen og fhv. minister Frode Jakobsen. Der bliver solosang af kgl. kammersanger Ib Hansen, frihedsbudskabet fra BBC udsendes, og Halfdan Rasmussens 4. maj-prolog læses af skuespillerlev Julie Wieth. Mødet slutter med underholdning og fællessang (Frihedssangen).

Forud for mødet arrangerer D.K.P. fakkeltog fra Istedgade til Rådhuspladsen. Efter folkemødet arrangerer nogle fredsforeninger lysfest ved Søerne.

Mindelunden i Ryvangen

Kl. 19.30 arrangerer »Kammeraternes Hjælpesfond« i lighed med foregående år højtidelighed i Mindelunden. Taler er kirkeminister Mette Madsen. Efter højtideligheden fakkeltog til Gentofte Rådhus, hvor borgmester Birthe Philip byder velkommen. Efter kransenedlægning ved frihedsmonumentet er Gentofte kommune vært ved en reception for 400 indbudte fanger og modstandsfolk.

4. maj i provinsen

Aulum

Mindegudstjeneste, hvor blokfløjtekoret fra Aulum Byskole medvirker. Derefter folkemøde med taler fra modstandsbevægelsen og skoleinspektør Kr. Schriver læser 4. maj-prologen. »Åbent-hus-arrangement« på Lokalhistorisk Arkiv med udstillingen »Aulum under besættelsen«.

Birkerød

Om eftermiddagen vises filmen »De fem år« i biografen som gratis forestilling. Om aftenen folkemøde på Majpladsen med forudgående fakkeltog.

Bjerringbro

Koncerter på torvet og ved Brocentret. Randers Politiorkester spiller. Kl. 19.30 mindegudstjenester i alle kirker i kommunen. Derefter fakkeltog gennem byen til Rådhuset. I fakkeltoget deltager bl.a. højskolens elever, og ruten fører forbi byens plejehjem. Ved Rådhuset taler borgmester Viggo Raaby og modstandsmanden Walther Pedersen. Der medvirker to sangkor. Efter mødet sammenkomst på Madsens Hotel, hvor Walther Pedersen fortæller om modstandsbevægelsen. Forud for dagen vil tidligere modstandsfolk besøge kommunens skoler og fortælle om besættelsen. I Den gamle Realskole arrangeres en udstilling.

Blåvandshuk

Museet, der har en permanent udstilling om besættelsestiden, arrangerer en særudstilling med billeder fra de fem år. Der er mindehøjtidelighed i Mindelunden ved Husbjerg, hvor tyskerne henrettede fem frihedskæmpere. Endvidere arrangeres en foredragsaften.

Brande

Ungdomsorganisationerne arrangerer fakkeltog gennem byen. Udstilling om besættelsestiden i Brande Museum. På en af skolerne holdes temaug og »Brand under besættelsen«. Heri deltager en gruppe pensionister, der fortæller eleverne om besættelsestiden.

Brovst

Der udsendes en jubilæumsavis, hvori lokale modstandsfolk beretter om besættelsestiden. På Bratskov åbnes i april en udstilling om krigsårene. Den 4. maj holdes folkemøde på Bratskov med forudgående optog af byens ungdomsorganisationer. Der er planlagt fælles kaffebord for nulevende modstandsfolk i kommunen.

Brørup

Der er planlagt fakkeltog gennem byen, og Historisk Samfund viser udstillinger på Biblioteket og på skolen

Dronninglund

Lokalhistorisk Arkiv markerer dagen med en udstilling, hvortil er kontakttet 30 lokale modstandsfolk for at få beretninger fra den tid.

Ejby (Fyn)

Møde i Wedelsborg Slotspark med tale af modstandsmand.

Esbjerg

Folkemøde, hvor borgmester A.K. Nielsen og forbundsformand Preben Møller Hansen taler. Ny mindesten afsløres.

Fredericia

Kl. 10 kransenedlægning på 11 gravsteder. Kl. 18.45 folkemøde ved mindestenen ved banegården. Talere er provst Poul Riis (fhv. KZ-fange) og fhv. havnemøller Axel Petersen (modstandsbevægelsen). Oplæsning af 4. maj-prologen. Fredericia Sangkor medvirker.

Froslevlejren

I Froslevlejren er planlagt en række arrangementer 4. og 5. maj. Museet er åbent begge dage fra kl.9. Den 4. maj er programmet:

Kl. 15 koncert (Danfoss-orkestret). Kl. 16 åbnes højtideligheden af amtsborgmester Kr. Philipsen. Derefter taler korpsmester Hans Bøjlund om »Ung og engageret i modstandskampen«, og stud.polit. Eva Kjer Hansen taler om »Ungdommens syn på begrebet frihed i dag«. Kl. 17 oplæsning af 4. maj-prologen. Kl. 20 maj-parade med kransenedlægning, udsendelse af frihedsbudskabet og fakkeltog.

Frøbjerg Bauehøj

Den fynske modstandsbevægelses fællesarrangement på Frøbjerg Bauehøj.

Kl. 14 Kransenedlægning i Minde-

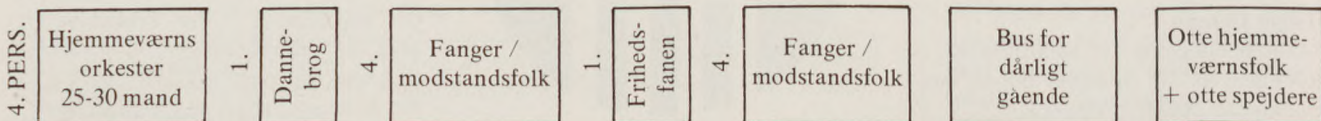
På Frøbjerg Bauehøj rejstes i 1954 dette statelige minde over 326 fynboere, der blev besættelsestidens ofre.

Fakkeltog fra Mindelunden til Gentofte Rådhus den 4. maj kl. 21.00

Uddeling af fakler fra kl. 20.30 på bilfirmaets P-plads (over for Mindelunden), mod forevisning af indbyggelseskort — husk dem! — skal bruges på rådhuset.

Faner: Kun dannebrog og frihedsfanen.

Ankomst til Rådhuset kl. ca. 21.45.

lunden. Kl. 14.30 borgmester Egon Rasmussen, Årup, byder velkommen. Skuespiller Birgitte Federspiel læser 4. maj-prologen. Talere: Forfattere Elias Bredsdorff (Frit Danmark), Astrid Blumensaaft (KZ-lejr fange), Erik Frandsen (modtagerchef for Fyn), fhv. folketingsmand Kaj Hansen (D.K.P.) og Hans Muus (Modstandsbevægelsens Fynsledelse). Endvidere medvirker sangeren Erik Grip og Odense Postorkester.

Gilleleje

Folkemøde, hvor pastor Edv. Lyse taler (under besættelsen fiskeskipper og deltagere i de illegale transporter til Sverige).

Gjern

Udstilling på Gjern skole. Om aftenen taler Fredslund Andersen om modstandsarbejdet i Gjern.

Grindsted

Kl. 21.30 højtidelighed i Grønnegården på Vestre Skole, fakkeltog og tappenstreg til Grindsted Kost- og Realskole, hvor faklerne kastes på bål.

Haderslev

Lysfest foran Haderslev Kaserne, arrangeret af kommunen og garnisonen.

Hadsten

Højtidelighed med kransenedlægning ved mindestenen i Rådhusparken. Derefter sammenkomst på Højskolen, hvor Barner Andersen, Hvidstengruppen taler.

Hammel

Fakkeltog og faneoptog fra Hammelhallerne til Torvet, hvor borgmester G. Severinsen taler. Der nedlægges krans på frihedskæmpergravene og der slutes med gudstjeneste i kirken. I ugen forud to udstillinger på Rådhuset. Hjemmeværnet viser udstilling om besættelsestiden i Hammel, medens Kunstforeningen viser udstilling om koncentrationslejrene. Og den 2. maj er der møde på Frijsenborg Ungdomsskole. Ingeniør Christian Bach fortæller om sabotagen mod Langå-broen, og læge Hugo Horwitz (BOPÅ) taler om modstandsarbejdet.

Haslev

Fakkeltog til Mindelunden, hvor Emil Nielsen taler. Kommunen sætter levende lys på alle pleje- og ældrehjem.

Helsingør

Kl. 20.30 tappenstreg og fakkeltog fra Axeltorv. Kl. 21.30 ankomst til Kronborg, hvor faklerne kastes i bål på stranden som hilsen til Sverige. Derefter folkemøde ved Kronborg. Talere: Borgmester O. Thelin, hofmarskal Hans Sølvhøj og oberst Ib Jersing (Den danske Brigadeforening).

Hillerød

Folkemøde på torvet med taler, sang og folkedans.

Holstebro

Dragon- og Frihedsmuseet er ekstraordinært åbent. Om formiddagen foredrag af Erik Kjersgaard i Gymnasiets festsal. Film om Holstebro under besættelsen. Om aftenen kirkekoncert med Bethedas musikkor med 70 musikere og sangere.

Holsted

Her er vidt forskellige foreninger i samarbejde om 4. maj-arrangementet, nemlig Lokalhistorisk Arkiv, Luftmeldekorpset, Holsted Fredsgruppe, Sønderjydsk Forening og Kirkeligt Samfund. Kransenedlægninger i Hovborg og i Mindelunden i Klelund Plantage, hvor et RAF-bombefly styrtede ned i 1944 og besætningen på syv omkom. Der bliver et aftenarrangement med oplæsning af 4. maj-prologen og musikalsk underholdning. Udstilling på Biblioteket, og der er fremstillet en lysbilledserie til brug i foreningerne og på skolerne.

Horsens

Om formiddagen sammenkomst på 4. Maj-kollegiet, og om eftermiddagen taler samme sted jernbanesabotøren, direktør P. Thurøe Hansen. På skolerne vil modstandsfolk fortælle om modstandskampen.

Hvide Sande

Biblioteket viser udstilling om krigen, som den oplevedes i Hvide Sande. Der indsamles i den forbindelse oplysninger om de store tyske militæranlæg, bygninger, lytteposter, minefelter og faste afspærringer.

Jyderup

Den 4. maj om eftermiddagen rundbordssnak på Tornved Rådhus med en kreds af modstandsfolk. Kl. 20.35 fakkeltog fra Jyderup Centret til kirken, hvor der er mindegudstjeneste. I Mørkøv arrangeres alsangsaften.

Den 5. maj mindegudstjeneste i Stigsbjerg kirke.

4.-maj-dagen i Mindelunden i Ryvangen

Der er lagt følgende program for dagen.

Kl. 10.00 formiddag lægger skolebørn fra Bispebjerg Skole, blomster på hver enkelt grav. Så lyser de op resten af dagen.

Kl. 19.30-20.30 spiller Sjællandske Livregiments musikkorps seriøs musik.

Dirigent: Svend Lundvig.

Zahles skoles kor synger.

Dirigent: Minna Hess Thaysen.

Kl. 20.00 taler kirkeminister Mette Madsen.

Derefter spiller orkestret og koret synger.

Dronning Ingrid glæder os med at overvære højtideligheden. Der bliver direkte TV-transmission fra 19.50-20.25.

Kl. 21.00 afgår fakkeltoget til Gentofte Rådhus på Berustorffsvej. Efter en kort højtidelighed udenfor Rådhuset, er der reception inde i aulaen.

Husk at medbringe adgangskortet.

Alle interesserede er velkomne

Arrangør:

Kammeraternes Hjælpefond i samarbejde med Erhvervs-hæmmede fra Frihedskampen, Sjællandsafdelingen.

Leder af dagens arrangementer: Johannes Fosmark.

Alle var jublende glade over befrielsen.

Kjellerup

Blicheregnens Museum i Thorning og Kjellerup Kunstforening arrangerer mindeudstilling, bl.a. i samarbejde med modstandsfolk, der forestod våbenedkastningerne ved Hinge Sø.

Kolding

Om aftenen møde på Axeltorv ved Rådhuset. Frihedsbudskabet sendes fra Rådhuset, og der holdes taler af borgmester B. Rasmussen og en modstandsmand. Før mødet fakkeltog gennem byen og Staldgården (Gestapofængsel under krigen) til Axeltorv, hvor faklerne kastes i bål. Forretningerne arrangerer særlige vinduesudsmykninger, og der er planlagt et festarrangement i Borchs Gård.

Lemvig

Højtidelighed ved 5. maj-stenen på Thøger Larsensvej. Lemvig Amatørorkester spiller melodier og sange fra besættelsestiden, og der medvirker et sangkor. Derefter procession med foreningsfanerne til kirken, hvor der er mindegudstjeneste.

Lyngby-Tårnbæk

Folkemøde foran Lyngby Rådhus, hvorfra frihedsbudskabet udsendes. Taler er fru Varinka Muus. Sammenkomst for indbudte modstandsfolk og KZ-fanger på Rådhuset.

Mariager

Folkemøde foran Rådhuset. Borgmester Stenballe og Flemming Juncker taler.

Nakskov

Kl. 20.30 procession gennem byen af ungdoms- og idrætsforeningerne til Aksetorvet, hvor frihedsbudskabet afspilles. Borgmester C.E. Hansen og fhv. minister, folketingsmand Kjeld Olesen taler, solosang ved operasanger Ove Verner Hansen.

Næstved

Kl. 17 folkemøde på Munkebakken og derefter ved mørkets frembrud fakkeltog. Om aftenen mindegudstjeneste.

Odder

Flere fakkeltog gennem byen til Bauta-stenen, hvor der tændes bål og holdes

taler. Fakkeltogene passerer byens ældreboliger og plejehjem. Der nedlægges krans på de engelske flyvergrave.

Odense

Udover deltagelse i mødet på Frøbjerg Baunehøj arrangeres på Grafisk Museum udstillingen »Det kæmpende Danmark«. Udstillingen vil vise illegale bøger og blade, og der opstilles arbejdssteder med trykpresse, duplikator og et illegalt sætteri, der under besættelsen var indrettet hos daværende tandlæge Aase Secher i Vestergade. I Rådhuset vises en udstilling om modstandsbevægelsens aktioner og de tyske »Shalburg-tagehandlinger« i Odense.

Ribe

Folkemøde, hvor borgmester Jens Christensen og en modstandsmand taler. Frihedsbudskabet afspilles. Der lægges krans ved mindestenen for besættelsestidens ofre, på frihedskæmpergravene og ved mindetavlerne.

Ringsted

Plancheudstilling på fem skoler, og der er fremstillet to lysbilledserier til brug i skolerne. Der er udskrevet stilekonkurrence, hvor ideen er, at eleverne skal op-søge byens ældre borgere og lade dem berette om erindringer fra besættelsen.

Kl. 10 er der koncert foran Sct. Bendts kirke med Sjællandske Livregiments Musikkorps. Kl. 15 procession til Mindelunden ved Jyllandsgade, hvorfra fortsættes til Rådhuset, hvor borgmesteren taler.

Lokalhistorisk Arkiv arrangerer mindeaften i Pavillonens sal med film og lysbillede og gamle modstandsfolk fortæller om den lokale modstandskamp.

Roskilde

Roskilde Museum og Lokalhistorisk Arkiv arrangerer udstilling om besættelsestiden.

Ryde

Der afholdes et stort arrangement i Rydhavehallen af en række foreninger i Vinde-derup og Ryde.

Ryslinge

Plancheudstillinger i alle kommunens biblioteker, og kommuneskolerne holder temadage om besættelsen.

Kværndrup Borgerforening arrangerer befrielsesfest den 5. maj, og i Ryslinge by holdes festlighederne på Ryslinge

Højskole, hvor der bliver sang af Ryslinge Sangkor og koncert af Fynske Musikorkester. Aftenen slutter med fakkeltog og bål.

Rønde

Egnsarkivet arrangerer udstilling om besættelsestiden.

Sakskøbing

Byrådet har nedsat en komite, hvori tre modstandsfolk har sæde. Der vises en række film i de forudgående dage i Biografen. Filmene omhandler krigen og besættelsestiden. I skolerne tema-dage om besættelsen.

Om aftenen højtidelighed ved mindestenen ved Stadionallé, hvorfra der bliver fakkeltog til Torvet. Derefter sammenkomst på Hotel »Saxkjøbing«, hvor modstandsfolk fortæller.

Silkeborg

Her markeres 40-året over tre dage. Den 4. maj er der reception i BIO med diashow, og museet åbner en udstilling. Søndag åbner Kunstmuseet en udstilling, der viser værker af danske kunstnere under besættelse: Heerup, Asger Jorn og Rich. Mortensen. Fra mandag viser hovedbiblioteket illegale blade og bøger. Silkeborg kommune indbyder.

Skagen

Fakkeltog af ungdomsorganisationerne gennem byen til Rådhuset, hvor der holdes folkemøde.

Skanderborg

Faneparade kl. 16.30 ved »Mindet«. Kl. 17 folkemøde i Byparken, hvor der er koncert. Borgmester E. Jacobsen taler og skuespiller Vibeke Kull læser 4. majprologen. Byen udsender en bog på 100 sider om besættelsestiden i Skanderborg.

Skive

Skive Museum og byhistorisk arkiv viser en stor udstilling om årene 1940-45. Udstillingen arrangeres med bistand fra Frihedsmuseet i København. Kl. 8 om formiddagen er der flaghejsning på alle skolerne. Kl. 10 kransenedlægning ved mindesmærket på Havnevej. Borgmesteren taler. Kl. 11 afsløres mindeplade på Aakjærskolen. Kl. 14 åbnes udstilling på Museet. Kl. 20.30 folkemøde på Torvet, hvorfra frihedsbudskabet sendes. Borgmesteren taler og 4. majprologen læses op. Kl. 21.15 fakkeltog.

Slagelse

Fakkeltog gennem byen til frihedsmomentet i Rosengade.

Struer

Folkfest i lystanlægget. Al-sang, hvor skolernes 5. klasser sammen med flere sangkor og musikkorps er forsangere. Frihedsbudskabet afspilles, 4. majprologen læses og en tidligere modstandsmand taler.

Sydfalster

Møde, hvor modstandsmanden, fotograf Gerhard Krogh taler.

Sydslesvig

Sydslesvigsk Forening afholder mindesammenkomst i Duborgskolens festsal i Flensborg den 4. maj. Den 8. maj nedlægger det danske mindretals parti Sydslevigsk Vælgerforening, kransede ved mindesmærket for de 300 omkomne KZ-fanger, der er begravet i Ladelund.

Der er god grund til, at det danske mindretal markerer 40-års dagen, for Hitler-Tysklands sammenbrud var en befrielse også for det danske mindretal, af hvilke mange blev forfulgt under nazi-styret på grund af deres danske sindelag.

Efter krigen er fremkommet oplysninger om, at den lokale naziledelse i Sydslesvig ønskede at forflytte det danske mindretal til en anden del af Tyskland. Planen blev dog bremset af regeringen i Berlin, der frygtede reaktionerne i udlandet, især Norden.

Anden verdenskrig kostede det danske mindretal 380 faldne unge dansksindede, idet de havde værnepligt til den ty-

ske hær. Og ved luftangreb på Flensborg i 1943 omkom 15 børn og 2 voksne ledere i den danske børnehaven i Flensborg.

Sæby

Sæby Museum og Byhistorisk Arkiv arrangerer udstilling om besættelsestiden og befrielsen på Hørby Ungdomsskole.

Søllerød

Kommunen har nedsat en komite, der forestår arrangementet den 4. maj. Komiteen består af den tidligere modstandsmand grosserer Frands Fridberg, direktør Sverre Seehusen, F.V., major Erik Sinding, Den danske Brigadeforening og arkitekt Børge Andresen, Gestapofangerne.

Them

Den kommunale aftenskole gennemfører en foredragsrække om besættelsestiden, KZ-lejrene, sabotagen og om dagligliv under besættelsen.

Thisted

Procession til Friluftsteatret, hvor der er folkemøde. Thisted Bibliotek viser en udstilling, og på Rådhuset viser museet en udstilling i samarbejde med Nors Hovedgård, hvor Villy Mørk holder foredrag. Villy Mørk blev dødsdømt for sabotage, men benådet med livsvarigt tugthus. Han sad i tugthus i Brandenburg sammen med mange tyske socialdemokrater og kommunister, bl.a. den nuværende østtyske statschef Honncker.

Montgomery maj 1945, på vej fra Kastrup lufthavn til centrum.

Tjele

Det lokalhistoriske arkiv indsamler materiale om besættelsestiden og modstandsarbejdet i de 12 sogne i kommunen. Her var mange med til våbednedkastninger og andre aktioner. Således var flere tilknyttet Sandbækgruppen fra Hersom, ligesom en selvstændig gruppe virkede ved Tjele Langsø og Lindum Skov.

Tranekær

Mindegudstjeneste og derefter fakkeltog til Tranekær Slot, hvor frihedsbudskabet lyder over højtalere og 4. majprologen læses. Borgmester Jens Sørensen taler.

Viborg

På Hjultorvet opstilles som i de første år efter krigen et stort grankors. Her samles man til folkemødet, hvor der bliver musikalsk underholdning ved ungdomskorpserne og der holdes tale af en modstandsmand. Skolerne sender i april nogle af de ældre klasser på udflugt til Frøslev, hvor de vises rundt af en tidligere fange. Bagefter fortæller eleverne i en stilekonkurrence om deres indtryk.

Videbæk

Dagen markeres i de lokale områder af de enkelte foreninger. Ved disse lokale arrangementer en kommunen vært ved fælles kaffebord.

Vissenbjerg

Aftenarrangement på Vissenbjerg Stadion. Frihedsbudskabet spilles og den kommunale musikskole spiller op til sang. Derefter fakkeltog gennem byen. Afslutning på Vissenbjerg Kro, hvor der tales af modstandsfolk, bl.a. socialudvalgsformand J.C. Jespersen. Kommunen giver kaffe, og der slutes med dans til rytmer fra krigsårene.

Vordingborg

Den 4. maj er der kransenedlægning flere steder i kommunen. Om aftenen er der fakkeltog med afsluttende folkemøde.

Aalborg

Kl. 15.15 højtidelighed og kransenedlægning i den gamle mindelund. Her taler KZ-fangen Olaf Redder. Kl. 16 folkemøde i »Grusgraven« (stedet, hvorfra parolen om strejkerne i sommeren 1943 kom) på Hobrovej. Her taler den jyske nedkastningschef Jens Toldstrup.

Aalestrup

Optog med fakler og faner til folkemødet, hvor en tidligere modstandsmand taler. Derefter kaffebord i Knabergården.

Aarhus

Folkemøde på Bispetorvet. Talere: Borgmester Thorkild Simonsen og det tidligere medlem af Frihedsrådet Børge Houmann. Der bliver et kulturelt indslag, hvor ideen er at binde datid og nutid sammen.

5. maj i København

Søndag morgen finder officiel kransenedlægning sted i Mindelunden i Ryvangen, hvor Hendes Majestæt Dronning Margrethe II nedlægger den første krans. I kransenedlægningen forventes repræsentanter for regeringen og Folketingets præsidium samt ambassadørerne fra USA, England, Sovjetunionen, Frankrig og Norge at deltage. Endvidere forventes indbudt repræsentanter for modstandsbevægelsen og fangeforeningerne.

Da der blev bygget bunkers på Rådhuspladsen i København.

Kl. 10 officiel mindegudstjeneste i Københavns Domkirke. Der bliver stillet særlige adgangskort til rådighed for modstands- og fangeforeningerne.

Om morgenen finder der ligeledes flere officielle kransenedlægninger sted forskellige steder i byen. Og Amalienborgklubben har kransenedlægning ved Kolonnaden ved Amalienborg.

Kl. 10.30 er der Maj-fest i Marmorkirken, hvor forfatteren Ole Wivel er prædikant. Efter højmesseren sammenkomst i sakristiet med en lille frokost (adgangskort på kirkekontoret).

Kl. ca. 11 arrangerer Landsforeningen Gestapofangerne i tilslutning til gudstjenesten i Helligåndskirken en højtidelighed ved KZ-mindesmærket.

Kl. 16.30 »Ampa«s højtidelighed ved monumentet på Christmas Møllers Plads. Kransenedlægning og tale af fhv. minister Alfred Jensen. Derefter samvær med fællesspisning på Amager Ravelin.

Kl. 20.30 Galaforestilling på Det kgl. Teater, hvortil regeringen indbyder et antal officielle gæster, deriblandt en række fremtrædende modstandsledere. Intet billetsalg, men ca. 700 adgangskort fordeles ved lodtrækning blandt modstands- og fangeforeningernes medlemmer.

Den danske Brigades Soldaterforening

Kl. 8.30 kransenedlægning ved mindesmærket på Jagtvej og flere andre steder. Kl. 11.30 parade og reception i Kastellet. Kl. 18 middag i »Moltkes Palæ«, hvor festtalen holdes af trafikminister Arne Melchior, der var medlem af brigaden.

5. maj udenfor København

Bjerringbro

Byrådet og lokale modstandsfolk lægger krans ved mindestenen og på en række grave.

Fredericia

Kl. 8.45 koncert af garnisonens orkester. Kl. 9 mindetale og kl. 10 mindegudstjeneste.

Frøslev

Kl. 10.15 kransenedlægning ved tårnet, ved Karen Nymand Nielsen, Aabenraa. Kl. 10.30 mindeandagt ved provst Paul Westergaard-Nielsen.

Kl. 11 taler repræsentant for regeringen.

Kl. 11.15 fortæller formanden for »Frøsløvlejrens Venner«, Christen Karstensen, Haderslev, om hverdagen i lejren.

Kl. 12.30 afslutning ved borgmester J. Rebsdorf, Bov.

Helsingør

Her er dagen præget af Den danske Brigades stævne, der samles til parade og kransenedlægning ved Kronborg kaserne mindetavle, hvorefter der er mindegudstjeneste i Slotskirken.

Derefter sejles til Helsingborg, hvor der først er højtidelighed foran Rådhuset ved mindetavlen og derefter modtagelse i Rådhuset. Senere sejles tilbage til Helsingør, hvor dagen slutter med feltfrokost i Toldkammeret.

Horsens

Om morgenen kransenedlægning ved Klosterkirken, ved mindepladerne på 4. maj-kollegiet og Statsskolen samt mindestenen ved Byholm-viadukten. Derefter mindegudstjeneste.

Kolding (Skamlingsbanken)

Efter Region III's højtidelighed arrangerer Kolding kommune folkemøde på Skamlingsbanken med deltagelse af militærorkester og Kolding Mandskor. Borgmester Bent Rasmussen byder vel-

Klokkestablen på Skamlingen er rejst af Region III.

kommen, og der er solosang ved Erik Paaske. Talere er fhv. minister Frode Jacobsen og Professor H.P. Claussen.

Odder

Her markeres 5. maj-dagen ikke på selve dagen, idet en fanatisk tysk kommandant nægtede at kapitulere før den 8. maj. Derfor markeres den 8. maj i stedet med gudstjeneste i kirken. Bagefter møde i kirkecentret, hvor fire modstandsfolk fortæller, og der vises lysbillede og film.

Sakskøbing

Om morgenen kransvedlægning ved mindestenene i hele kommunen og mindetavlen i Engestofte kirke for Monica Wichfeld.

Skamlingsbanken (Region III)

Region III holder den traditionelle højtidelighed ved det fælles mindesmærke Klokkestablen. Samling kl. 10.45 og højtideligheden indledes kl. 11. Taler er komiteens formand, bankdirektør Sven Hoffmann, der under krigen som ung bankassistent var aktiv sabotør i Sønderjylland. Skolebørn fra Christiansfeld synger »En lærke letted« og »Det haver så nyligen regnet«. Efter kransenedlægningen sluttes med »Altid frejdig« og trompetere fra Hjemmeværnet blæser »The Last Post«.

Efter højtideligheden som sædvanlig frokost på Hotel Skamling. Her taler fhv. amtsborgmester Erik Jessen og fhv. minister Per Federspiel. Frokosten kan bestilles forud på Hotel Skamling, tlf. (05) 57 20 03, pris 65,- kr. pr. kuvert.

Struer

Festgudstjeneste søndag formiddag og derefter lægges krans på frihedskæmpergravene. I den følgende tid vil modstandsfolk besøge kommunens fem skoler og fortælle om modstandsbevægelsen.

Sydals

Om morgenen kransenedlægning ved kommunens genforeningsstene og mindepladerne i Majbøl, ved Hørup kirke, i Tandslet og i Skovby, på Kegnæs og ved Kegnæs kirke. Kransenedlægningen foretages af byrådet og modstandsfolk. Om aftenen mindegudstjeneste i Lysabild ved pastor emeritus H. C. Madsen, der var modstandsmand. Derefter sammenkomst på Lysabild skole, hvor der holdes foredrag af læge N.H. Roesdahl, der var læge ved De hvide Busser og fhv. sparekassebestyrer E. Hauberg, der er tidligere KZ-fange samt borgmester Th. Jacobsen.

Aalborg

Kl. 14 indvies den nye mindepark for besættelsestidens ofre.

Andre begivenheder

Norsk-dansk krigssejlerstævne

Søfolkenes 9. aprilkomite arrangerer i samarbejde med det norske krigssejlerforbund et stævne i anledning af 40-året.

Den 5. maj sejler ca. 200 danske krigssejlere til Oslo med »Dana Regina«. De modtages af det norske krigssejlerforbund, og den 6. maj returneres til København i følge med ca. 200 norske krigssejlere. Der er fælles festmiddag ombord. Under overfarten holdes en mindehøjtidelighed, hvor skibet ligger stille og krans sænkes i havet.

Den 7. maj ankomst til København, hvor der kl. 10 er kransenedlægning ved mindeankeret ved Nyhavn. Herfra køres til modtagelse på Frederiksberg Rådhus. Eftermiddagen er fri og kl. 17 rejser nordmændene tilbage.

Dansk-norsk mindefest den 14. maj

Foruden det norsk-danske krigssejlerstævne den 7. maj i København, bliver der den 14. maj en norsk-dansk mindehøjtidelighed i København, arrangeret af Kong Olavs V's Fond, der blev opret-

Rønne 8. maj 1945. Et skib er sænket i havnen ved det russiske angreb.

tet for at styrke samhørigheden mellem Norge og Danmark.

I højtideligheden deltager kronprins Harald og kronprinsesse Sonja samt den norske forbruger- og administrationsminister Astrid Gjertsen. Hun er dansk født, og var som ung pige med til at modtage de norske kz-fanger, da de på hjemvejen fra Tyskland passerede Danmark, og hun blev senere gift med en af dem.

Blandt de norske deltagere er endvidere højsteretsadvokat Jens Christian Hauge, der i 1945 som 27-årig var øverste leder af den norske modstandsbevægelses militære styrker. Han blev efter befrielsen medlem af den norske regering.

Bornholm

Rønne kommune har i dagene 8.-10. maj besøg af gæstedelegation fra venskabsbyen Vjysnyj Volotjok i Sovjetunionen. Den 9. maj er der højtidelighed ved gravmonumentet i Almindingen med deltagelse af repræsentanter for Sovjetunionens ambassade og et detachment fra Bornholms Værn. Endvidere ventes en mindre gruppe sovjetiske krigsveteraner at deltage.

De sovjetiske veteraner vil under opholdet besøge Aalborg, hvor de modtages af byrådet. I København modtages veteranerne ved en reception i Frihedsmuseet, arrangeret af Modstands- og Fugeorganisationernes Koordineringssudvalg. Blandt de sovjetiske veteraner forventes bl.a. veteranen Nikolaj Supronov, der virkede som læge i KZ-lejren Stutthof og som er hædret af Dansk Røde Kors for sin lægegerning i lejren.

Overlevende fra Auschwitz interviewet af skoleelever

Bonn. Helvedet i koncentrationslejren Auschwitz ligger nu 40 år tilbage i historien. I gaskamrene her blev millioner af mennesker slået ihjel, men stadigvæk ser man unge vesttyskere fra efterkrigstidens generationer, der sætter sig for, at denne »holocaust« ikke må forsvinde af erindringen men skal holdes frem som en advarsel.

En gruppe unge vesttyskere har nu med megen møje og besvær fundet frem til syv tidligere indsatte i lejren og spurgt dem om deres liv i koncentrationslejre. Resultatet har medarbejderne i projektet, der er startet af den evangeliske studenter sammenslutning i Bonn, sammenfattet i en dokumentation: »En skal overleve - samtaler med fanger fra Auschwitz«. Pressekonferencen ved udgivelsen fandt sted i Bonn med deltagelse af den israelske ambassadør, Jitzhak Ben-Ari og Johannes Rau, ministerpræsident i delstaten Nordrhein-Vestfalen.

Tre af de tidligere Auschwitz-fanger, som studentergruppen havde opsporet i forbundsrepublikken og interviewet, var selv med til pressekonferencen. Pressekonferencens publikum blev dybt grebet, da en af de tidligere fanger, der var blevet forfulgt på grund af sin jødiske afstamning, fremsagde et smædedigt fra nazi-tiden.

Arbejdsgruppen og de interviewede vender sig særligt mod kynismen og uretten hos mange, der nu om dage igen søger at vinde gehør med temaer såsom »løgnen om Auschwitz«, og mod at Auschwitz blot bliver glemt. Forståelse og menneskelig medfølelse er der mere

Picasso har tilegnet Amnesty International denne logo.

brug for end for økonomisk hjælp.

Samtalerne, der er sparsomt kommenterede, og dokumentardelen i den udgivne bog, rammer dybt, og er dermed et skridt i kampen mod glemelsen.

Auschwitz mindes 40 år efter

Oswiecim, Polen (27. jan).

Flere hundrede overlevende fra den nazistiske koncentrationslejr Auschwitz samledes i weekenden ved lejrlokaliteterne for at mindes 40-året for befrielsen af lejrens fanger 27. januar.

Generalsekretæren for den internationale Auschwitz-komite, den fhv. polske kulturminister Lucjan Motyka, stod i spidsen for en mindehøjtidelighed for de fire millioner fanger, fortrinsvis jøder, som blev myrdet i Auschwitz' gaskamre under Anden Verdenskrig.

På en kold klar morgen samledes de tidligere KZ-fanger for at gå i procession gennem lejrens hovedindgang, som stadig bærer den tyske inskription »Arbeit macht frei«. De marcherede gennem lejr-området, som nu er et statsejet museum, for at lægge blomster ved »dødsuren« i en gård ved en blok, hvor næsten 20.000 mennesker blev skudt og dræbt.

De tidligere fanger tog derefter til Birkenau-udryddelsescenteret omkring tre kilometer fra hovedlejren for at lægge krans ved et internationalt monument, som er bygget nær ruinerne af det kæmpemæssige krematorium.

Da Buchenwald blev befriet

Buchenwald-klubbens formand, Hans Andersen fortæller til indledning, hvordan denne artikel er skabt:

I julen og nytåret har jeg arbejdet mig igennem to tykke bøger af vor ven fra den 19. september, Pierre Durand.

Den ene er om franskmændene i Buchenwald og Dora, den anden hedder »La Chiènnè de Buchenwald« - Buchenwalds Tøve - og handler om Ilse Koch, hende der lod fanger med fine tatoveringer myrde for at bruge huden med tatoveringerne til lampeskærme, bogbind etc.

Jeg blev fantastisk imponeret over den grundighed og omfattende studier, disse bøger er vidne om. Ikke mindst blev jeg grebet af den indgående skildring af lejrens befrielse og det, der gik forud - så meget, at jeg følte mig kaldet til at delagtiggøre andre, måske især mine egne Buchenwald-kammerater, deri.

Pierre Durands beretning er overordentlig veldokumenteret, og skulle der være fejl og unøjagtigheder i min lille artikel, hvad jeg naturligvis ikke håber, må det tilskrives den vanskelighed, der ligger i, at jeg nødvendigvis måtte gøre beretningen langt, langt kortere end Pierres.

Historien om BUCHENWALDLEJRENS befrielse onsdag den 11. april 1945 er en fantastisk historie. Det er en dramatisk historie. Det er en spændende historie. Det er en historie om klogskab og planlægning, om mod og udholdenhed, om selvdisciplin og om tro - tro på, at det kan nytte!

Ikke desto mindre er der på dansk ikke skrevet noget videre om denne forunderlige aktion, der var forberedt igennem flere år, og som - da den endelig var sat i gang - var overstået på en god times tid.

Befrielsen tog kun en time, men den var forberedt i årevis

Årsagen hertil er naturligvis, at der ikke var nogen danske i lejren på det tidspunkt, da befrielsen fandt sted. Alle de danske, der havde været i lejren - og det drejer sig kun om os ca. 2.000 politifolk og enkelte andre - var jo borte, overført til andre lejre, samlet i Neuengamme eller allerede hjemført til Frøslev.

Men hvordan var det muligt, at udmattede og udhungrede og - som det synes - våbenløse fanger kunne sætte sig i besiddelse af SS-mandskabets kaserner, vagttårne og andre lokaliteter og aflevere omkring 200 tilfangetagne SS-soldater til amerikanerne, da de - næsten 1½ døgn efter fangerens aktion - overtog lejren? Hvordan kunne de mange tusinde fanger af vel op mod en snes forskellige nationaliteter enes om et pludseligt og aldeles overraskende oprør mod de sværtbevæbnede vagtposter? Hvorfra havde de deres våben? Og hvordan havde det kunnet holdes skjult såvel for SS'erne som for praktisk taget alle lejrens hæftlinge, at de var til stede?

*

Pierre Durand, der er præsident for den internationale Buchenwaldkomité,

Pierre Durand (i midten) sammen med sin kone Jaqueline og Hans Andersen, ses her under besøg på Kronborg.

CIBD, og docteur es sciences juridiques, politiques et sociales, er formentlig en af dem, der ved mest om Buchenwald, dels fordi han selv var med i den illegale ledelse i lejren, dels fordi han siden har studeret alle akter vedrørende lejren i lejrens eget arkiv, i akterne i øst og i vest, har samlet oplysninger fra tyske dagblade fra den tid og senere, har gennemgået den litteratur, der er udkommet på tysk og fransk om lejren og har indhentet mundtlige oplysninger fra og brevvekslet med mange personer fra den tid, ligesom han har gennemgået akterne fra krigsforbryderprocessen i Nürnberg og fra retssager mod vagtmandskab fra Buchenwald m.v. Pierre Durand har skrevet en lang række bøger, de fleste om forholdene op til og under den anden verdenskrig, specielt de politiske forhold i Tyskland og koncentrationslejrenes og især Buchenwalds historie.

De oplysninger, som jeg her skal meddele, er i alt væsentligt hentet fra hans bog: »Les Français à Buchenwald et à Dora«, et omfattende og grundigt værk

»Jeg har arbejdet mig gennem to tykke bøger«.

Monumentet i Buchenwald gengiver i dag situationen fra lejrens befrielse.

(Foto: Bjørn Andersen).

på over 250 sider, som egentlig fortjente at blive gengivet i sin helhed.

Men her må jeg fatte mig i korthed.

Den illegale lejrledelse.

Som i andre koncentrationslejre var der i Buchenwald flere kategorier af hæftlinge, hvoraf de »grønne« (de kriminelle) og de »røde« (de politiske) var de største grupper. I begyndelsen var det især de grønne, der fik posterne som Blockälteste, Torhüter, Vorarbeiter, Kapo o.s.v., og der blev udkæmpet en lang og sej kamp dér som i andre lejre, før det lidt efter lidt lykkedes de røde at erobre de poster i lejrens interne administration, som gav dem mulighed for i et vist omfang - men jo desværre langtfra i alle henseender - at skåne deres medfanger for nogle af de værste uhyrligheder fra SS'ernes side.

At der var en illegal lejrledelse i Buchenwald, var vi politifolk, der var i lejren i efteråret 1944, klar over. Hvorfra vi havde vor viden skal jeg ikke kunne sige med bestemthed, men hvis jeg husker rigtigt, var det Brondt, der var vort forbindelsesled til den illegale lejrledelse.

Denne lejrledelse var imidlertid langt mere udbygget og langt mere effektiv, end vi på det tidspunkt havde nogen anelse om. Det skulle vise sig at være en helt klar politisk og militær ledelse, og der var opbygget adskillige enheder, som kunne anvendes i påkommende tilfælde. Der var først og fremmest Lager-schutz, der eksisterede i flere år. I 1942 oprettedes Lagerfeuerwehr, i 1943 Sanitätsgruppe og i 1944 den såkaldte Brandwache. Disse interne korps var udelukkende bemandede med hæftlinge, i begyndelsen kun tyske, men fra 1944

også med folk af andre nationaliteter, men ingen med anden trekant end den røde. De var øvet i at optræde under kommando, og - hvad der var særlig betydningfuldt - de havde tilladelse til at bevæge sig overalt på lejrens område i tilfælde af luftalarm. De enkelte medlemmer af disse korps vidste ikke, at der i lejren lå våben og ventede på dem, når dagen kom, og at det var dem, der da skulle være stødtropper.

Den illegale lejrledelse var i foråret 1945 opbygget således, at alle de nationer, der befandt sig i lejren, var repræsenteret.

Radiokommunikationen

Fangerne fremstillede selv først et, senere seks radioapparater. De blev alle fordelt rundt omkring i lejrens baraker.

Det var afgørende for den illegale lejrledelse at vide, hvad der skete uden for lejren, specielt at få nøjagtige oplysninger om, hvor fronterne befandt sig, og det var vigtigt at kunne meddele sig til omverdenen.

Det første lod sig forholdsvis hurtigt arrangere. Der fandtes nemlig et radio-reparationsværksted i lejren, beregnet til reparation af lejrens apparater. Dette værksted blev bemandede med uddannede radioteknikere blandt fangerne og blev hurtigt et værksted, hvor også SS'erne fik repareret deres private radioapparater. Det var jo gratis.

Men det gav også fangerne mulighed for at sikre sig den ene radiodel efter den anden, og i juni 1942 havde en polsk radioingeniør konstrueret en radio, der kunne modtage udsendelser fra de allierede, og den samme polak fremstillede i den følgende tid endnu 6 radiomodtagere, der blev fordelt til forskellige nationer rundt om i lejren.

Fremstilling af en sender var betydelig vanskeligere. Den illegale lejrledelse stillede efter at få en sådan klar i koblet af 1943 og satte den nævnte polak og tre andre radioteknikere på opgaven. Den lille gruppe nåede også langt. Man fik bl.a. organiseret tilstrækkelig med akkumulatører, så man kunne forsyne senderen med 220 volt strøm i tilfælde af stromsvigt. Men de sidste, nødvendige dele til senderen fik man først fat i under bombardementet den 24. august 1944. Her blev bl.a. SS-garagerne stærkt beskadiget, og her fandt man biler og pansrede vogne, udstyret med kortbølgeapparatur, der omgående blev organiseret.

Senderen, der var gemt i en dobbeltvæg i kinoets operatørrum, kunne nu omsider færdiggøres, og den 4. april 1945 begyndte man at sende S.O.S.-signaler på den internationale bølglængde, der er reserveret hertil. Sendestationen blev bevogtet af bevæbnede russiske hæftlinge.

Men der kom intet svar.

Den 8. april redigerede den illegale lejrledelse et telegram til general Pattons panserdivisioner. Det blev udsendt to gange i morse på tysk, engelsk og russisk. Det var et fortvivlelsens råb: Kom os til hjælp. Man vil evakuere os. SS vil tilintetgøre os.

Klokken var da 13.30. Under udsendelsen af telegrammet blev strømmen pludselig afbrudt. SS'ernes elektriske måleapparater havde registreret senderen. På mindre end tre minutter var batterierne koblet ind, og udsendelsen kunne fortsættes og færdiggøres. Så blev der slået over på modtagelse. Og man ventede. Dyb tavshed. Men kun i tre minutter. Så lød det i morse: Hold ud. Vi kommer til hjælp, så hurtigt vi kan. Un-

derskrevet: Den tredje armés stab.

Det fortælles, at den polske ingeniør, der havde ledet bygningen af senderen, besvime, da amerikanernes svarteleg-ram indlob.

Det var samme dag, der var givet ordre til total rømning af lejren. I det fjerne kunne man høre kanontordenen. I de følgende dage nærmede amerikanerne sig. Nu hørtes også maskingeværssalver, og der var hyppige overflyvninger af allierede flyvere.

Bevæbningen.

At skaffe sig våben til en væbnet opstand kunne på forhånd synes umuligt. Men man håbede, og man nøjedes ikke hermed. Forskellige steder i lejren blev der forberedt skjulesteder til de våben, som man ikke havde, og som man ikke anede, om man nogensinde fik.

Men det lykkedes alligevel - lidt efter lidt.

De første illegale våben var to pistoler, med ammunition.

De første våben, der kom i fangernes besiddelse, var to pistoler med ammunition, som en østrigsk hæftling, der arbejdede i SS-kommandaturen, organiserede, og som en tysk kammerat, der arbejdede i SS-køkkenet, bragte ind i lejren og fik skjult i en dobbeltmur imellem fangekøkkent og fyrrummet. Den samme tysker lykkedes det senere at organisere en pistol, som den forhattede gestapo-chef Leclair havde forlagt under et natligt drikkegilde.

Nogle polakker organiserede 16 håndgranater med skaft. 16 karabiner lykkedes det også at organisere, og et vigtigt kup blev gjort i februar 1945, da en østrigsk hæftling opdagede, at der i et tog, som just var kommet fra Ausch-

witz med en sending hæftlinge, var efterladt et maskingevær. Ledelsen blev underrettet, og det blev besluttet at organisere geværet. Det blev i al stilhed læsset på en vogn og tildækket med lig fra toget og transporteret til krematoriet, hvorfra det nogen tid efter kom til revieret og blev gemt dér.

Af størst betydning for bevæbningen var dog tilstedeværelsen af Gustloff-Werke - ikke mindst odelæggelsen af denne fabrik.

Fabrikken var besluttet opført til fremstilling af 55.000 geværer årligt allerede i 1942. Men først i januar 1944 var man kommet så vidt, at fabrikationen kunne begynde. Fabrikken lå lige uden for hegnet ind til inderlejren ved siden af en fabrik, der var en afdeling af Siemens, og hvor der blev fremstillet elektriske dele til V1 og V2. I fabrikken arbejdede op til 9.000 hæftlinge i døgndrift under ledelse af civile værkførere og af SS'er. I Gustloff blev der fremstillet både geværer og andre skydevåben. Der blev organiseret dele af disse våben. De blev smuglet ind i lejren, sat sammen og gjort brugbare. Ammunition kunne også organiseres, idet alle skydevåben skulle prøveskydes, før de forlod fabrikken.

Den store chance kom.

Men den store chance kom den 24. august 1944, da fabrikkerne blev bombet og jævnet med jorden, således som vi danske politifolk kunne konstatere, da vi ankom til lejren en god måneds tid efter bombardementet. Desværre gik det også i høj grad ud over mennesker. 450 hæftlinge blev dræbt, og 2.005 blev såret. Med den behandling, man var i stand til at give de sårede på lejrens revier, er det forståeligt, at alt for mange døde i de følgende dage. 161 militærpersoner blev dræbt og 450 såret. Blandt de civile arbejdere var der 16 dræbt og 40 sårede. Disse er de officielle tal. De reelle er sandsynligvis betydelig større. I det Ragnarok, der opstod, arbejdede hæftlinge febrilsk med at redde, hvad reddes kunne. Levende og døde blev fremdraget af dyngerne af murbrokker. De sårede blev bragt til revieret. De døde blev læsset på vogne og kørt ind i lejren til krematoriet. Og under ligene skjulte man en hel del geværer, ammunition og håndgranater, der også blev fundet under murbrokkerne. Våbnene blev skjult i lejren på de gemmesteder, som for en dels vedkommende længe havde været forberedt.

I april 1945 bestod våbenlageret - foruden af »hjemmelavede« blankvåben, som der ikke er tal på - af 91 karabiner med omkring 2.500 patroner, 1 maskingevær med 2.000 skud, 16 tyske håndgranater med skaft, 20 pistoler, 80 hjemmelavede granater og 200 Molotov-cocktails.

Men kun de kammerater, der direkte havde været impliceret i organiseringen, vidste, at der var våben i lejren, og kun den illegale lejrledelse kendte arsenalets fulde omfang.

Det blev først almindelig kendt den 11. april.

Situationen op til befrielsen.

Efterhånden som amerikanerne nærmede sig, steg spændingen og nervositeten i Buchenwald, såvel hos SS'erne som blandt fangerne.

Situationen var også dødsensalvorlig. Daglig forlod store fangekolonner Buchenwald for at påbegynde en af de frygtede døds marcher. Truslen om udslettelse lå over lejren. I Buchenwalds udekommando Ordruf var 1.500 fanger blevet henrettet. 12.000 fanger var sendt på march til Buchenwald, og af dem var 1.500 døde på vejen. Vagttårnene var blevet udstyret med flammekastere. Hvilken vej skulle de rettes, når tiden var inde?

Lørdag den 7. april trængte 200 svært bevæbnede SS-folk ind i lejren for at samle 14.000 hæftlinge til afmarch. Men trods stor brutalitet fra SS'ernes side blev marchkolonnen »kun« på 6.000.

Den 8. april blev der givet ordre til, at hele lejren skulle evakueres. Der var nu kun omkring 21.000 hæftlinge tilbage i lejren.

Fyrst Waldeck-Pyrmont, SS-general og chef for politiet i Weimar militærdistrikt, indfandt sig selv i lejren for at påse, at evakueringsordren blev udført. Efter evakueringern skulle lejren bombes tillige med de fanger, der endnu måtte være tilbage. Han bad den tyske luftbase NORA gøre klar til bombing, men fik »beklageligvis« det svar, at basen ikke disponerede over flere bombefly. På et senere tidspunkt besluttedes det at sende dele af SS-divisionen Das Reich (kendt fra Oradour) fra Weimar til Buchenwald for at tilintetgøre fangerne med flammekastere. Det vides også, at gruppen forlod Weimar med det angivne mål, men uvist af hvilken grund vendte den tilbage til Weimar uden at have været i Buchenwald.

Den illegale lejrledelse var naturligvis klar over, at hvis fangerne forlod lejren, ville det ikke alene betyde, at muligheden for et angreb på SS'erne var borte, men også at alle fangers liv ville hænge i en meget tynd tråd. Derfor besluttede man ikke at stille til evakuering mere, og der syntes da heller ikke fra vagtmandskabets side at være gjort noget forsøg på evakuering i løbet af mandag og tirsdag.

Kanontordenen nærmede sig, og enhver havde vel nok i sit.

Befrielsen.

Om formiddagen den 11. april var spændingen på sit højeste. Kanontordenen var tæt på, og man kunne tydeligt høre maskingeværernes knitren. Ingen SS'er måtte befinde sig i inderlejren. I yderlejren herskede nervøs travlhed, og den illegale militærledelse fandt nu tidspunktet inde til aktion. Man havde ventet længe, for en nervøs forvirring blandt vagtmandskabet var en nødvendig betingelse for et heldigt udfald af et angreb. Men kl. 12.30 var tidspunktet inde. De forskellige nationale modstandsgrupper fik ordre til at møde på forud bestemte steder i lejren. Her blev våbnene gravet frem fra deres gemmesteder og udleveret.

Kl. 15.15 - på et givet fløjtesignal - gik grupperne til angreb på de forud bestemte mål. Russerne tog sig af SS-kasernerne, franskmændene besatte hovedporten, og således havde hver gruppe sin bestemte opgave.

En del SS'er var allerede flygtet på dette tidspunkt. De tilbageblevne var mållose af overraskelse ved at se fangerne med våben i hånd og blev aldeles overrumplet. Det kom kun til enkelte skududvekslinger. Mange SS'er blev taget til fange, og andre flygtede ud i skoven ned mod Weimar.

Forberedt i årevis

Det hele gik så hurtigt. Aktionen havde været forberedt i årevis, men klokken 16.50 var den overstået. Det hvide flag var hejst over porten, og kl. 17.00 samledes den illegale lejrledelse for at træffe de fornødne dispositioner. De opklaringsenheder, der var sendt ud i skoven for at se efter flygtede SS'er, blev trukket tilbage til lejren før mørkets frembrud, der blev sat vagtposter ud i nogen afstand fra lejren, så man kunne blive varskoet om eventuelle modangreb fra SS'ernes side, og Lagerälteste, tyskeren Hans Eidem, blev valgt som lejrkom-

mandant og overtog dermed ansvaret for lejren, hvilket først på aftenen blev bekendtgjort over lejrens højttalere på alle relevante sprog.

Men amerikanerne - hvor var de?

En gruppe af hæftlinge, der sidst på eftermiddagen opererede i skoven syd for lejren, mødte en amerikansk panserkolonne, der var på vej mod Weimar. Amerikanerne hørte med forbavselse på, hvad der var sket, afleverede alt, hvad de havde af cigaretter, chokolade og andet på sig og fortsatte så mod Weimar.

En panserspids, der nord for Ettersberg var på vej østpå, mødte en gruppe russiske hæftlinge fra Buchenwald, som nu var i kamp med en snes flygtende SS'er. Russerne fortalte, at fangerne i Buchenwald allerede havde taget lejren i deres besiddelse. Lederen sendte en enkelt panservogn med bl.a. en tysktalende soldat og to af russerne som vejvisere til lejren for at få forholdet afklaret. Den amerikanske panservogn kom ind i lejren fra nordsiden og blev modtaget med begejstring af fangerne. Panservognschefen, kaptajn Keffer, blev vist frem til Walter Bartel fra den illegale militærledelse og blev af ham orienteret om situationen. Med disse oplysninger vendte kaptajn Keffer tilbage til sin enhed, der i mellemtiden havde fortsat sit beordrede fremstød mod øst.

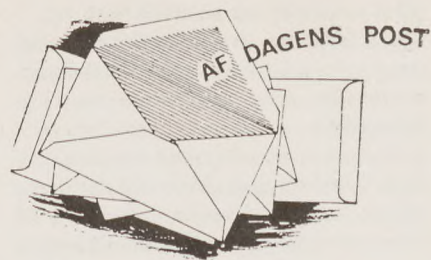
Ved lejrens sydport - hovedindgangen til lejren - indfandt sig ved 17.30-tiden to amerikanske officerer. Efter at være blevet orienteret om situationen forlod de atter stedet.

Først den 12. april om aftenen overtog amerikanerne ansvaret for Buchenwaldlejren, dens beboere og de ca. 200 SS-soldater, der var blevet taget til fange af beboerne under aktionen.

Det er således et faktum, at det var hæftlingene selv, der med våbenmagt befriede deres lejr, hvilket mig bekendt ikke er sket i nogen anden tysk koncentrationslejr.

Men det er også en kendsgerning, at selv om den amerikanske hær ikke deltog i aktionen, kunne denne »selvbefrielse« ikke være gennemført uden amerikanernes tilstedeværelse i lejrens umiddelbare nærhed.

Hans Andersen

Til redaktionen

Jeg har i jeres fortrinlige blad med stor interesse læst de indlæg, som vedrører tilsyn med og vedligeholdelse af mindesmærker, mindesten og -plader samt gravsten for frihedskampens ofre.

*

Jeg kan i den forbindelse oplyse, at Frihedskampens Veteraners grav- og fredningsudvalg har en klar aftale med Kirkeministeriet vedrørende de grave, som er fredet i henhold til ministeriets cirkulære af 18. juni 1968.

*

Her er der således ikke noget problem, idet eventuelle tvivlsspørgsmål vedrørende disse grave hidtil er løst ved mellemkomst med vedkommende kirkegårdsbestyrelse eller menighedsråd.

Derimod fremkommer der flere og flere henvendelser omkring de mindesmærker (og grave), som ikke er omfattet af ovennævnte bestemmelser - som oftest drejer det sig om en mindesten eller en mindeplade, som i sin tid er anbragt på privat initiativ, og hvor de pågældende initiativtagere forlængst er døde, eller deres organisation helt eller delvist er opløst.

*

I disse tilfælde kan jeg oplyse, at selv om FV ikke råder over tilstrækkelige midler, som direkte kan anvendes til disse formål, har vi naturligvis i hvert enkelt tilfælde påtaget os enten at formidle en kontakt eller selv søgt at foretage det fornødne, og jeg skal derfor opfordre til, at man i påkommende tilfælde retter henvendelse til undertegnede eller til et af FV's præcidiemedlemmer ude i landet - det synes jeg, vi skylder vore døde kammerater, thi, som der så rigtigt står skrevet i jeres blad: Det vigtigste er, at det bliver gjort.

Frank Zorn

Form.f. FV's fredningsudvalg

Turen gik fra Frøslev til Porta Westfalica

Fange nr. 50.381 fra Portas Westfalica, Vincent Lind skrev dagbogsblade lige efter hjemkomsten. Han var da ung stud.theol. I dag er han biskop over Fyens Stift. Han har bladet i sin dagbog og giver her et uddrag af den - og slutter med at berette om, hvilke tanker den i dag har sat igang.

I juli måned 1945 skrev jeg følgende om det, der skete i Frøslev om morgenen den 15. september for 40 år siden:

»Hurtig ud! Hurtig ud! Hurtig ud!« høje råb af barakformanden i barak H 5. Hans støvler tramper gennem barakens lange gang: »Trød an på gangen!«

Lidt efter er vi trådt an. Pyjamsklædte, eller nogenlunde påklædte. Så kommer tyskerne. Rortmann, Hess og Wassermann. Navne råbes op. »alle fertigmachen mit Gepäck!« Man ved ingenting. Siger farvel til kammeraterne, som skal blive. Ingen siger ret meget. Hvad skulle det også være?

Det er endnu halvmørkt ude i den kølige septembermorgen. Granerne står sovende ovre i skovbrynet. Himlen er ved at rødme. Mod sydvest ligger heden.

Atter en morgen, hvor tyskerne handler, og vi kun venter på at se, hvad det er, de gør med os.

Efter nogen ventetid i en af SS-barakkerne køres vi i »prærievogn« til et sted syd for grænsen, hvor vi læsses på kreaturvogne. 50 i hver. Vi var ca. 200 fanger ialt.

»Min« kreaturvogn var noget mindre end de andre, så vi blev reduceret til 30 og resten fordelt på de andre vogne. Vores vogn var af jernplader. Vi kørte i næsten ét stræk fra grænsen til Hamborg gennem et fladt og trist landskab, som vi kunne konstatere det gennem en glug i vognen. Vi indrettede os med vor bagage som møblement og gav os til at spille kort. En havde brød og marmelade, jeg havde æbler og tomater fra sidste besøg. Tobak var der nok af. Det var helt hyggeligt. Jeg snakkede med Damgaard. Vi så Hamborg og resten af Hamborg.

Om natten var vi på Hamborgs banegårdsterræn og blev rangeret frem og tilbage, så vi sommetider trimlede rundt mellem hinanden. Rangerlokomotiverne hylede og fløjtede og bumblede. Der var luftalarm.

Om morgenen tøffede vi ud af Hamborg. Tørstige, søvnige og fortumlede. Men munterheden voksede med lyset.

Vincent Linds pasfoto fra Det danske Gesandtskab i Stockholm.

Vi kørte langsomt og holdt ofte. Landskabet var store engstrækninger. Grønne. Jorden var sort.

Her lå Neuengamme.

»Los, løs, aussteigen! Aber schnell! Los, los!«

Såvidt runerne fra sommeren 1945.

*

Historien er som skred. Det er ikke bare årene, som stiltfærdigt passerer forbi. Historien er krig og krise. Hændelser. Der kan komme en lavine som 2. verdenskrig.

Det er som skrænterne langs de danske kyster, når de skrider for hav og bølge i små og store skred. At læse historie er som at gå langs stranden i foråret og se på arrene i klinten og bunkerne ved klintens fod.

At opleve historien er at befinde sig i sådan et skred. Nu skrider min verden. Nu dør jeg. Eller nu overlever jeg. Og her ligger jeg nu bagefter, og hvordan ser verden nu ud?

Den enkeltes historie har det på samme måde.

Vi har med vort ophold i koncentrationslejret set et skred i historien og oplevet et skred i vort eget liv, hver især.

Bagefter kommer tiden.

40 år nu. Måler vi den anden vej tilbage fra 1944 og ikke frem fra 1944 til nu, så kommer vi til 1904. Det første julemærke. 3 år efter systemskiftet og året

for den russisk-japanske krig. Så lang tid er 40 år.

*

Tiden er som bølgeslaget, der slikker op mod klintens fod. Tiden visker skredet ud, lagdeler det, vasker det bort og lever det blivende. Historiens blokke.

Og vi går langs stranden og ser på de store sten, føler på dem. Det store epos, eller det store navn, eller den store tragedie. Og vi går i sand og samler de små stumper op. Var det ikke mere, siger vi.

Men som vi går der i tiden og efter historien, sætter vi spor selv, og en går ved siden af os og sætter sine spor i sandet.

Man går sammen med sin dreng og taler om det. Han har sin mening. Han går i min historie og taler om de skred, han har haft, og som han venter: Ungdomsoprør, atomkrig, fredsbevægelse.

Vi går i den samme historie.

Når jeg fortæller ham om de ar i skrænten og de blokke på stranden og de små stumper i sandet, så ved han ikke blot noget om min historie, så ved han også mere om sin egen historie. Derfor fortæller jeg og synes, at det er i orden, at han sætter sine spor på den strand, som jeg nok troede kun var min. Jeg forstår, at den også er hans. Han tager noget af min ensomhed fra mig.

Det betyder noget at vide, hvad man går i og sætter spor i. Det betyder noget, at jeg husker og det betyder noget, at min dreng og hans dreng ved, hvad det er for blokke, som ligger i tiden og historien, og hvad det er for stumper, vi kan samle op i sandet. Hvad det var for skred, som kom dengang, - for 40 år siden.

Det betyder noget, - både for at det ikke skal ske igen, og for om det sker igen.

Vincent Lind

Angst og frygtløshed

Angst og frygtløshed kan leve side om side i samme sind, de udelukker ikke hinanden, men i særlige øjeblikke tværtimod betinger de hinanden.

(Paul la Cour i introduktionen til Morten Nielsens digte)

Det var ubeskriveligt dejligt at komme hjem

I månederne marts-april 1945 blev jo alle skandinaviske fanger samlet i Neuengamme. Vi fra Hannover-Stöcken var kommet tilbage den 30. marts. Nogle få af os kom allerede afsted med første sygetransport. Jeg selv var udtaget og skulle afsted med tredje transport, der skulle afgå den 12. april.

Allerede om formiddagen blev der kaldt ud. Vore kufferter stod opstillet foran blokken - jeg havde allerede set min egen. Der skete imidlertid ingenting førend kl. 16.30. Da blev der råbt, at alle vi, der skulle afsted skulle skynde os ud af lejren. Busserne måtte ikke køre ind, der var foralarm. Vi skulle lade kufferterne være og bare se at komme ud i busserne. *Det var danske busser, der var kalket hvide. Den, jeg kom i, havde halerør, og man kunne se igenem kalken, at der stod »Edelskov».*

Ved indgangen i bussen fik vi en lille pakke, der indeholdt et franskbrød, en lille pakke smør, en dåse leverpostej og en smøreost, og derefter fik vi en »Hof«-stykke i hånden. Jeg kom til at sidde på bagsædet sammen med bl.a. Arnold Jensen fra Kibæk. Vi havde også delt køje de seks måneder i lejren.

Vognen startede, og samtidig lukkede chaufføren op for radioen, og vi hørte Teddy Petersen spille fra Wivex, alt mens vi spiste franskbrød med leverpostej. Jeg kikkede på Arnold og sagde: »Så nu er vi på vej fra helvede til himlen«, men han kan i dag ikke huske spor af dette.

Da vi nærmede os Neumünster, var der luftalarm, og vi så, hvordan folk styrtede ud af byen på alle mulige må-

der. Da det jo var mørkt, måtte alle busserne have en mand ud for at lede dem uden om bombekraterne. Der var jo en SS-er i hver bus, men de turde jo ikke stå ud, og han sagde bl.a. til vores chauffør: »Mon fangen nu ikke stikker af?« Han fik det svar: »Du må jo ikke være velforvaret, manden skal hjem til Danmark, så han løber ingen steder.« Det var forresten Arnold, der kom ud som lods.

Jeg faldt på knæ og klappede jorden

Om morgenen den 13. april kl. 5.30 kørte vi over den danske grænse, og jeg skammer mig ikke over at fortælle, at jeg faldt på knæ og klappede jorden, og det var der forresten flere end mig, der gjorde.

Vi blev modtaget af C.B.U.er, kom i dejligt varmt bad, derefter til De danske Lotter, der sørgede for dejlig havregrød med al den mælk, vi kunne drikke. Derefter skulle vi hvile, inden vi skulle til Sverige.

Vi skulle jo have kørt med tog til København, men Padborg banegård var bombet samme nat, så der skulle skaffes busser, der kunne køre os til Fredericia, og det blev vel nok en køretur igennem Åbenrå, Haderslev, Christiansfeld og Kolding. Folk var helt ellevilde. De proppede alt ind i busserne til os: Tobak, frugt, chokolade o.s.v. Kolding sendte endda to vogne efter os med smørrebrød. De havde ikke nået at få det færdigt, til vi kom.

*

I Fredericia holdt et tog klar til os, og så gik turen til Københavns Frihavn. Undervejs blev der i Odense sat flere kasser æbler ind i hver vogn til os. I Frihavnen stod lotterne med mad til os, inden vi skulle på færgen til Malmø.

I Malmø stod de svenske lotter og tog imod også med mad, og så gik det ellers til en badeanstalt til nyt, varmt bad. Det var jo lidt uvant, at det var unge, svenske piger, der gik inde i badet og skulle hjælpe os. Det kneb for flere at smide de sidste tøjstykker, men pigerne morede sig over os.

Efter badet fik vi rent undertøj og blev så kørt ud til et tidligere badehotel »Bjærred Saltsjöbad« lidt nord for Mal-

mø. Vi skulle i karantæne i en halv snes dage, for at man kunne undersøge, om vi havde smitsomme sygdomme. Da karantænen var forbi, blev vi sendt op til den lille, kønne by Gränna. Den ligger på østsiden af søen Vättern i Småland.

Nordmændene, der var med - 110 ialt - blev indkvarteret på byens største hotel, der hed »Ribagården«. Af vi 80 danske kom de fleste til at bo på Turisthotellet, medens en lille del af os blev privat indkvarteret, bl.a. jeg selv. Svenskerne vidste ikke alt det gode, de ville gøre os. Da jeg var sengeliggende i 8 dage, passede værtsfolkene mig, som var jeg en af deres egne familiemedlemmer.

Befrielsesbudskabet kom så så sent, at der den aften ikke kunne arrangeres noget. Men næste aften blev der holdt en kæmpefest på Ribagården.

*

Nordmændene var glade på vi danskes vegne. Norge var jo endnu ikke frit. I festen deltog også mange af de danske flygtninge, der boede i Gränna. Danske kunstnere optrådte, og der blev holdt taler og råbt hurra, så det stod efter.

Få dage efter udbrod der plettyfus blandt nordmændene, og så blev vi alle interneret på den lille ø Visingsø, der ligger i Vättern.

Den 16. maj kl. 0.30 kom der besked om afgang til København, og kl. ca. 17 var vi på Københavns hovedbanegård. Vi fik besked på, at vi skulle blive i nærheden af banegården, for man var ikke klar over, hvornår vi kom afsted til Fyn og Jylland, men ved 20.30 tiden satte toget sig igang, og det blev en lang og droj rejse. Der var jo tidligere fanger, der skulle af i alle større byer på rejsen, og sikken en modtagelse, der blev givet rundt omkring. Toget var først i Randers kl. 17 den 17. maj. *Hele banegården var stuvende fyldt med mennesker, og der var orkestre og faner i lange baner.*

Jeg var den sidste, der kom af toget, for mine ben var frygteligt hævede, så jeg kunne dårligt nok gå. Jeg havde fået øje på min mor og mormor på banegården, så jeg søgte at komme bagom menneskemængden, men der var ingen pardøn. Alle måtte vi igennem et helt spalter af mennesker, men det lykkedes da langt om længe.

Ingen, der ikke har oplevet dette, kan gøre sig noget begreb om, hvordan det er at komme hjem efter omtrent 15 måneder i tysk fangenskab.

Peter Møller Madsen

Nu gik vejen nordpå til Neuengamme. Vi kom Danmark nærmere, og det var vi glade for.

Dagbogsblade fra den dramatiske april 1945

N. Chr. Ritter, Fredericia, fortæller om, hvordan det var at køre en hvid bus ved hjemtransporterne i april 1945

Jeg var en af dem, der fik lejlighed til at hente en del hjem fra koncentrationslejrene, altså med De hvide Busser.

Jeg var dengang ansat ved Georg Hansen Smidstrup v Fredericia og kørte en af hans busser - Smidstrup-bussen - forøvrigt med generator.

De første dage lykkedes det mig at skrive små notater, men senere nåede jeg det ikke, måske på grund af, at jeg medte mig frivilligt til at blive i Tyskland med bussen for at opsamle fangerne i de mindre tugthuse og lejre og køre til Neuengamme, hvorfra andre kørte dem hjem.

Ville også til Theresienstadt

Jeg havde nemlig meldt mig til Theresienstadt for at hente de sidste nordiske fanger dér sammen med svenskerne.

På dette tidspunkt var de allierede hære ved at lukke, og vi havde derfor ordre til at køre til Svejts, såfremt knib-tangen var lukket, når vi kom tilbage, men jeg nåede ikke at komme med, for svenskerne meldte sig næsten alle, og de kørte med dieselmotorer, hvilket var en fordel, men jeg fik det ud af det, at jeg fik bilen lavet om til benzindrift i stedet for generator. Svenskerne havde jo 350.000 liter benzin anbragt i Friedrichsruhe i 2001 tønder.

*

Ifølge mine notater, kørte jeg hjemmefra den 3. april 1945 kl. 13.00. Jeg måtte dog på værksted i Haderslev for en mindre reparation, men ankom til Padborg kl. 19.30. Her ventede vi på københavnerne til kl. 24.00, spiste middag med forloren hare. Derefter gik vi i seng. Vi sov på madrasser, fik to tæpper udleveret, stod op kl. 6.00 morgen, gjorde vognene klar og kørte herfra kl. 10.00. Fem minutter efter var vi ved grænsen, og efter en lille ordveksling og eftersyn af vognene var alt i orden, og vi kørte nu sydpå. Først en førervogn, dernæst 12 generatorbusser. Vi var nr. 4 i rækken, derefter 9 benzindrevne busser, 4 ambulancer og en motorcykelordonnans, som afpatruljerede hele

rækken, men allerede før Flensborg var det gule flag ude som tegn på luftalarm.

Vi holdt ind i en skov, hvor også kvinder og børn søgte tilflugt, men det var en naboby, det gik ud over. Ellers forløb turen uden uheld af nogen art. Jeg så på kilometertælleren ved indkørslen til Hamborg, og jeg så, at vi kørte nøjagtig 20 km gennem Hamborg, og det, vi så, var langt værre end man havde forestillet sig. Herefter kørte vi til Friedrichsruhe med ankomst kl. 20.30, altså den 4. april.

5. april afventet ordre, ingen kørsel.

6. april afgang fra Friedrichsruhe kl. 11.00 over Neuengamme for afhentning af det danske politi, ankomst til Padborg den 7. april kl. 4.00 om morgenen.

8. april - afgang fra Padborg kl. 10.00, ankomst Friedrichsruhe kl. 18.00.

9. april - ordre afventet.

10. april - afgang Friedrichsruhe kl. 10.00 igen over Neuengamme, ankomst Padborg kl. 24.00

Den lange række af hvide busser holder her i skoven ved slottet Friedrichsruhe ved Hamborg, klar til at gøre deres indsats.

11. april - afgang fra Padborg kl. 14.00 - ankomst Friedrichsruhe kl. 22.00.

12. april - ingen kørsel.

13. april - afgang fra Friedrichsruhe

kl. 17.00 til Oustrik ved Stettin, ankomst Küstrin (Bützow), - og her ender dagbogen desværre, men herefter kørte jeg rundt til forskellige lejre og tugthuse for opsamling og kørsel til Neuengamme.

Vi kørte mest om natten - og uden lys

Vi kørte mest om natten og uden lys. Jeg husker, hvordan vi på en naturost-på fik at vide, at vi ville nå over til den russiske front. Vi var måske lidt betænkelige, indtil vi hørte fly over os, og vi stoppede og så, hvordan tyske jepps blev skudt i brand, en hest på marken blev ramt, nogle af soldaterne, altså tyske, løb ind på marken og skar kødlunser af den.

Jeg kom hjem på den sidste tur, hvor vi kørte til Møgelkjær. Det blev en jubeltur. Jeg punkterede i Christiansfeld og kørte ud på den lille B.P. station, og Poul Petersen gik omgående i gang med at reparere hjulet. Straks kom der mange mennesker, og jeg sagde til et par mennesker, at hvis de ville gøre noget for de folk, vi havde med, så ville et glas mælk og franskbrod med smør gøre godt. Jeg sagde også, at alle gerne ville sende en hilsen hjem til deres kære.

Det blev til invasion til hotellet i Christiansfeld, og her kunne de få alt, hvad de ønskede sig, f.eks. brevpapir, kort, frimærker, og alt var gratis. Det var en oplevelse.

Resten af turen var også uforglemmelig. Såvidt jeg husker, var der kun 2 danske med på den tur. Resten var nordmænd. Desværre husker jeg ikke datoen, men jeg mener, at det var lige

før 1. maj.

*

Vi blev beskudt af engelske fly i Friedrichsruhe en aften. Da oplevede man mange pudsige situationer. F.eks. en, der lå og sov på bagsædet af bussen. Han sprang op, og i det samme blev hans hovedpude ramt. Manden sprang ud af bussen, og idet han løb ud af døren, blev begge sider af døren gennemhullet.

»Vi nyder, at døren er åben.«

Den største oplevelse var dog i Hamborg om natten. Vi holdt med bussen ved et stort træ. Vi havde en gestapomand med. Han løb alt, hvad han kun-

ne, og jeg sprang ud og gik rundt om træet for at søge beskyttelse. Men pludselig gik det op for mig, at alle mine venner sad ude i bussen. Jeg gik ind og sagde til dem, at de hver især skulle søge beskyttelse, men så var der en, der sagde: »Vi nyder at sidde her med en åben dør, for når man er vant til, at døren er lukket, er det her bare skønt«. Ja, så lærer man noget ved en sådan oplevelse.

Jeg sender bladet mine varmeste hilsener og tak for et godt blad.

N.Chr. Ritter
Friggsvej 8,
7000 Fredericia.

*

Endelig nåede vi til København, og efter et kort besøg i vore respektive hjem, tog Jakob og jeg til afsnitsledelsen 8N og meldte os - efter vort ufrivillige fravær - atter til tjeneste. Vi glædede derefter ind i den række af oplevelser, som befrielsessommeren jo var så rig på. Men det er en helt anden historie.

Bernth Johannesson, Lyngby
(Neungamme 68.405)

Hjem til Danmark med isbryder

Den 20. april 1945 var jeg med det sidste hold, der forlod Neuengamme med kurs mod Danmark. Vi havde en uges ophold i Møgelkærlejren ved Horsens, inden turen gik videre, først med busser, senere med tog, indtil vi nåede Helsingør den 30. april. Fra den af tyskerne afspærrede Helsingør havn blev vi ca. 300 tidligere KZ-fanger afskibet med en af statsbanefærgerne. Blandt fangerne var Aksel Larsen, og jeg husker, at han kravlede til vejrs på færgen og opfordrede alle til at synge med på »Der er et yndigt land«, medens vi sejlede ud af havnen.

I Hålsingborg ventede der os endnu en afspærret havn. Det var dog af andre grunde, at de svenske myndigheder ønskede at isolere os fra befolkningen. Risikoen for, at vi medførte utøj og smitsomme sygdomme, var naturligvis stor. Vi blev fra færgen bragt direkte til en karantænestation, hvor vi blev afluset, badet og frataget alle vore ejendele. I en midlertidig og nødtørftig påklædning blev vi derefter bragt til de forskellige indkvarteringssteder, for det meste skoler og andre institutioner, der var under skarp bevogtning af politi og militær.

*

Sammen med en snes kammerater, bl.a. Jacob Jensen, var jeg så heldig at blive indkvarteret i den danske klubs lokaler midt i Hålsingborg by. Klubbens ledelse havde garanteret overfor myndighederne, at de ville sørge for, at ingen af de tidligere fanger forlod klubbens lokaler. Vi slap derfor for den officielle bevogtning. Vor »indespærring« blev af klubben administreret så libe-

ralt, at vi kunne gå tur i det udenfor liggende parkanlæg. Flere af kammeraterne blev dog fristet til at gøre længere ekspeditioner, bl.a. med besøg i biograf og værtshuse.

*

På denne måde nød vi så livet og friheden i Sverige i de første dage af maj. Den 4. maj om aftenen kom over radioen det glædelige budskab, som vi så længe havde ventet på: Tyskerne havde kapitulert i Danmark! Og med dette startede en uforglemmelig og festlig aften. Mange af den danske klubs medlemmer kom til for sammen med os at fejre denne aften. Der blev sunget og danset, der blev spist og drukket, og det blev sent, før vi kom til ro.

Brigaden blev udskibet

Næste morgen, den 5. maj, gik vi ned til Hålsingborg havn for at se Den Danske Brigade blive samlet til udskibning mod Danmark. Selv om vi havde fået en strålende behandling i Sverige, så blev længslen efter at komme tilbage til Danmark nu endnu stærkere. Jakob Jensen havde da allerede i nogle dage haft kontakt med venner i Sverige for at søge udvirket, at vi kunne komme illegalt til Danmark, såfremt kapitulationen skulle lade venté på sig. Men nu kom der skred i tingene: Mandag den 7. maj om morgenen var vi en snes tidligere KZ-fanger, som fik skibslejlighed til Helsingør med en dansk isbryder.

Uden pas eller andre papirer, men godt forsynet med svenske penge, cigaretter og chokolade, ankom vi til Helsingør.

Historien om Henrik Bentzon og Else Skouboe var bedre.

I TV-udsendelsen lørdag den 2. febr. i serien »Nokkengang« havde Birgit Meister Svend Asmussen som gæst.

Svend Asmussen fortalte historien om fængslingen af Else Skouboe og Henrik Bentzon, og når jeg tør korrigere hans fremstilling, skyldes det, at jeg hørte historien fra Henrik Benzons egen mund, på fortovet uden for Alsgadés Skole, hvor de mange prominente var interneret i forbindelse med de tyske aktioner den 29. aug. 43.

Skuespilleren Henrik Bentzon fortalte: Jeg er lige sluppet ud. Jeg kom i forhør, og tyskeren var desorienteret. Han sagde til mig: De står slet ikke på vor navnefortegnelse over internerede. Hvorfor er De egentlig her?

H.B.: De kom og arresterede min dame (altså Else Skouboe), og så måtte jeg jo følge med for at se, hvad der skete med hende.

Da rejste tyskeren sig op og udbrød: Så findes der endnu gentlemen.

Lidt efter spurgte tyskeren: Er De jøde?

H.B.: Man behøver vel ikke at være jøde, fordi man ser aristokratisk ud.

Sådan oplevede jeg 5. maj 1945

»Høgt upp i Småland...« som det hedder i den svenske vise, - men det kræver nok lidt forhåndsorientering for at man kan sætte sig ind i situationen og stemningen.

*

Min kammerat fra hele modstandskampen, cand.pharm. C.M. Bertelsen - i Danmark kaldet »Bertel Morfin«, idet han var repræsenteret for medicinalfirmaet Alfred Benzon og i Neuengamme kaldet »Apotekereren« - og jeg blev hentet hjem fra Neuengamme i én af de sidste sygetransporter, vistnok den 18de april 45.

Vedrørende udvælgelsen i Neuengamme husker jeg, at jeg en morgen blev kaldt hen til en »dansk journalfører« (hvem?) som sagde »Hvad fejler du?« »Ikke noget, - jeg har det godt«. - »Her står, at du har to skudsår i maven?« - »Nå, ja - men det er jo lægt omtrent og generer mig ikke nævneværdigt.« - »Sludder og vrøvl - du er syg - du skal hjem med næste transport, - nu - gå hen og pak.«

Som om man havde noget særligt at pakke, - nå, det gjorde jeg så og stillede op i køen af ventende - og vi ventede - og ventede - fra tidlig formiddag til langt hen på eftermiddagen, - så endelig kom der liv i flokken, - vi blev for sidste gang »talt« af Rapportenführer Dreimann - med den sædvanlige liste i hånden - sieben und sechzig nul nul sieben - vorübergehen aus dem Lager - for sidste gang - ud gennem porten og så det livslige syn af en kolonne på ca. 25 danske, hvide busser - med liggeplads til de mest syge og med siddeplads til resten.

Jeg husker ikke hvilken rute vi kørte, men vi gjorde i hvert fald holdt ved Friedrichsruhe - transporternes hovedkvarter.

Det gjorde et stærkt indtryk på mig at se den nedslidte civilbefolkning, som nogle steder stillede op langs vejene og som så langt og ondsksfuldt - syntes jeg i hvert fald - efter os, men det har nok mest været misundelse. Deres nærmeste fremtid var jo endnu mere usikker - alt var hærget, ødelagt og så udpint ud.

Angrebet af »Tiefflieger«.

Vi kørte langsomt med mange stop op gennem Slesvig og Holsten, men lidt nord for Slesvig var vi ude for en meget dramatisk begivenhed. Klokkeren var vel

henad to nat og forårsnatten var begyndt at dæmre. Pludselig fløj en allieret »Tiefflieger« tæt hen over hovederne på os. Chaufføren stoppede omgående og råbte »Ud - hurtigt - han kommer tilbage.« Og rigtigt - næppe var vi kommet ud og havde fordelt os lidt på marken, førend han var over os igen og denne gang sendte han en byge fra sin maskinkanon, - jeg hørte projektilerne slå ned umiddelbart bag mig - og så - borte var han - men nej - en fuldstændig lammende og dirrende stilhed og spænding - han kom igen - men - han skød *ikke* - han må i sidste øjeblik have opfattet De hvide Busser med de røde kors - han stod næsten lodret op i luften og var borte på få sekunder, - ak, ja.

Den bus, som Bertelsen lå i - han var alvorlig syg af plettyfus - var blevet ramt, - én mand dræbt og to såret.

Vi genoptog kørslen og kom til Padborg tidligt om morgenen - vistnok ved 4-tiden, blev vasket, plejet, bispist med dejlig kalvefrikassé og blev puttet i seng på karantænestationen, men kun for en kort tid, idet vi blev purret igen meget tidligt for næste morgen at opleve det helt ubeskrivelige »Triumftog«, ved kørsel i De hvide Busser op gennem Sønderjylland til Fredericia. Ingen af os vil nogen sind glemme den hyldest, den varme og glæde, der strømmede os i møde. Busserne, som ret ofte gjorde små ophold, blev bogstaveligt talt bombarderet med blomster, chokolade, hjemmebagte kager og alle tænkelige lækkerier og små skriftlige velkomsthilsner fra os helt ukendte danskere, samlede i en fælles følelse, og vi var alle aldeles overvældede, - men - nok allermest rørt over at se dannebrog (var det ikke forbudt?) vaje alle steder, hvor der var naturlige muligheder derfor - og vi bemærkede også, især, at vi så ingen - eller kun ganske få - tyske uniformer.

Ubeskrivelig gensynsglæde

I Fredericia blev vi ved middagstid omladete fra busserne til et fangetog, - og hvordan det så end var gået til, så var borgmester Stecher Christensen fra Aarhus kommet i bil, medbringende min otteårige søn Kim og hans plejeforældre - mine trofaste venner - som under mit halvanden år lange fravær havde haft ham i pleje som deres eget barn. Gensynsglæden var ubeskrivelig - de havde ikke hørt en lyd fra mig eller om mig si-

den november 1944 fra Froslev.

Opholdet varede ca. 20 minutter. Nogle af os, - bl.a. jeg selv - fik lejlighed til at gå ned på perronen, så vi kunne »røre ved hinanden«, og vi (jeg) kunne relativt let være flygtet, men ingen gjorde det - i hvert fald ikke fra Fredericia - af frygt for repressalier overfor de tilbageblevne, således som det var blevet truet med. Vi var jo alle på vej til Sverige til frihed - det vidste vi alle. Jeg havde nogle frygtelige kvaler i nogle hurtige overvejelser om at tage Kim med til Sverige - han kunne forholdsvis let være skjult i toget uden at Gestapo opdagede det, - men jeg gjorde det altså ikke ud fra den betragtning, at selv om man kunne forvente store uroligheder i Danmark, så ville han nok alligevel være sikrest hjemme.

*

Overalt under vor togrejse, hvor vi gjorde holdt, myldrede perronerne med jublende danskere, men også med nogle ængsteligt søgende med forespørgsler, om vi kendte noget til deres savnede kære, og i et enkelt tilfælde kunne jeg personlig give gode nyheder, idet jeg var vidende om, at vedkommende var i live og vel også kunne forventes hjem med en senere evakuering.

*

Ved ankomsten til København skete der det dramatiske, at to kammerater blev halet ud af toget af Gestapo - efter forlydende til yderligere forhør, og fordi de »stod til dødsstraf«, - såvidt jeg ved, reddede de dog livet, - men det kunne jo være rigtig rart at få dette forlydende bekræftet, hvis nogen kender noget bestemt til det.

Aabenraa Rederi A/S

Finlands Konsulat

P. F. CLEEMANN
SKIBSMÆGLERFORRETNING
A A B E N R A A
telgr. »Cleemann«
tlf. (04) 622182 - telex 52111

De svenske karantænebestemmelser var barske

Der kan man se. Det var således reelt set først efter ankomsten til Malmø, at vi kunne føle os frie - men vi var ikke så »frie« endda. De svenske karantænebestemmelser var ret barske. Min kammerat Bertelsen - Apotekeren - var livsfarlig syg af plettyfus og blev omgående indlagt og isoleret efter alle kunstens regler på Malmø Sjukhuset og vi andre gennemgik nok en renselsesproces og desinfektion, hvorefter en del af os blev sendt i karantæne på »Ramløse Kurbad«, som var ændret til formålet.

Her opholdt jeg mig i nogle dage, fik »skånekost«, blev proppet med medicin, piller og vaccinationer, som gjorde os syge og sløje i nogle dage. Vi blev også forsynet med tøj og penge og begyndte at føle os helt civiliserede igen.

Mon ikke jeg husker rigtigt, når jeg fortæller, at der en aften var underholdning af Bodil Kjær, Mogens Wieth og Ebbe Rohde - det var festligt - men alene det at være i et land, hvor der var lys, mad, varme og glade mennesker var jo en oplevelse, - noget som vi næsten havde glemt eksisterede. Et par af os sneget om det var strengt forbudt p.g.a. karantænebestemmelserne, som svenskerne holdt meget strengt på, udenfor indespærringen - det var dog ikke pigtdåd - og oplevede Helsingborg i nogle timer.

Så blev vi splittet op i mindre afdelinger

Nogle få dage senere blev vi påny splittet op i mindre afdelinger og transporteret til såkaldte »forlægninger«. For mit vedkommende gik turen sammen med lærer Bende Bennedsen fra Sønderjylland (som jeg aldrig truffet siden) til Sunnhultsbuun i nærheden af Tranås med indkvartering i noget, som vel var en slags sommerpension med plads til 25-30 personer.

Af danskere her husker jeg en ung mand, Knud Ole Larsen (som senere fik en stilling hos mig i Århus), og kaptajn Mallings Jakobsen fra Sønderjylland - men her var også en samling af meget »prominente« nordmænd, hvoraf jeg kan nævne Halvard Lange, Oftedal, Cappelen, Bratteli og Arnulf Øverland - alle sammen »åndsyrster« - strålende mennesker - som var i fuld færd med at blive restituerede såvel åndeligt som fysisk. Sammen med dem fejrede vi - da budskabet kom fra London - befrielsen på en stille, hjertelig, varm måde i håb om og tro på, at budskabet om Norges

befrielse også snart ville komme.

Til stede var også Aase Ziegler og hendes ven Meyer (det var vist også af underholdningsmæssige grunde). Vi sad side om side, og hun holdt mig længe i hånden, medens tårerne stod hende i øjnene.

Aftenen blev derefter ganske naturligt meget munter og løssluppen - lidt efter lidt. Bratteli holdt en virkelig »norsk« tale med sin karakteristiske, tørre, lidt knirkende stemme, Arnulf Øverland deklamerede på ildfuld og livlig måde digte - både alvorlige og muntre, bl.a. eet som han dagen efter nedskrev til mig og som jeg gemmer som et »klenodie«.

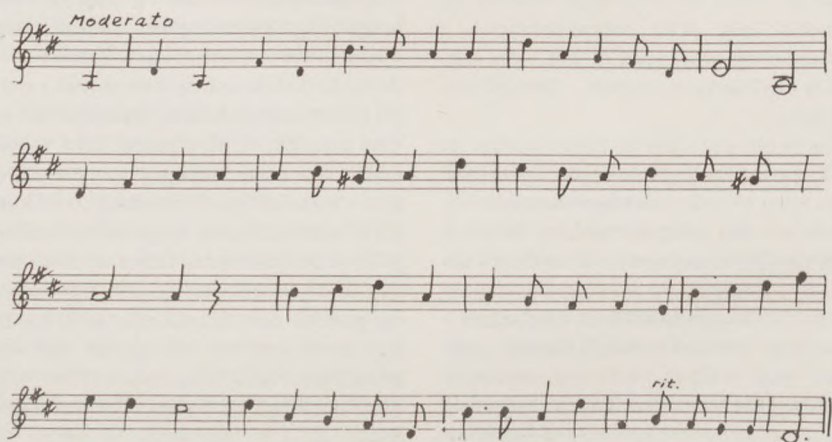
Jeg genkalder også en anden »helt norsk« episode. Om formiddagen den 6. maj kom den kendte norske mod-

standskvinde Lise Børsum på besøg fra en nærliggende kvindelejr - hun havde været langtidsfange i Ravensbrück - med det formål at benytte telefonen. Jeg overværede tilfældigvis telefonsamtalen, hvor hun fik forbindelse med et af sine børn, som åbenbart var blevet evakueret til Sverige. Sverige var jo også Norges »bagdør« under krigen. Det, jeg særlig fæstede mig ved, var at hun sagde: »Jamen, min gut - du snakker jo svensk!!!« - Det var rørende at overvære.

Vi var ikke sammen med nordmændene på deres befrielsesdag, for da var vi på vej til Stockholm, hvorfra vor endelige hjemrejse begyndte den 25. maj 1945.

LeoKæraa
Neuengamme67007

Neuengamme-sangen I Danmarks Mørke Trængselstid

Tekst: Fange Nr. 50 375
Bjorn Karbo

Musik: Fange Nr. 50 387
Arne Zachariassen

1
I Danmarks mørke Trængselstid
vor Frihed blev os berøvet.
I den store fraadende Strid
en Gerning vi dog havde øvet.
Hvert et Brag fra Aaget, der sprængtes
hult gav Genlyd Verden rundt.
Danmarks Ære og Danmarks Fred
var Maalet hvorfor vi stred.

2
Landflygtighed og Fangenskab
er Skæbner, som vi har fristet.
Sult og Kulde smertende Tab,
saa mange en Ven har vi mistet.
Vi vil Kammeraterne mindes,
som i Kampen Døden fandt.
Danmarks Ære og Fred det gjalt,
just derfor de stred og faldt.

3
Men engang kommer der en Dag,
hvor Solen atter vil skinne:
hvor vort skønne, ældgamle Flag
skal smelde mod piskende Vinde.
Da skal Danmark atter blive
hvad i tusind Aar det var.
Danmarks Ære og Fred og Sprog
vi værner mod fremmed Aag.

Sabotørernes sang

Melodi: Erik Messel, Silkeborg

1.
Når det drøner i natten derude,
medens ekkoet runger dertil,
og slår klirrende an mod din rude,
så er sabotøren på spil.
Er du klar, kammerat?
Hold »kanonen« parat,
nu skal tyskeren ha' sin bekomst,
og der lyder et brag
det bli'r lyst som ved dag
omkring stikflammens brændende blomst.
Overalt hvor vi går,
overalt hvor vi står,
der er takt i vor trodsige gang.
Den er født under jord,
men den bryder og gror,
den er dansk, sabotørernes sang.

2.
Vi har skjult os i skure og lader,
vi har sovet i skove og læder,
stået vagt i de bælgmørke gader
og sat næsen mod al slags vejr.
Er du klar, kammerat?
Hold »kanonen« parat
og hold hovedet fri for panik,
når der lyder et brag,
og det lyser som dag
bag den fjendtlige, sorte fabrik.
Overalt hvor vi går,
overalt hvor vi står,
der er takt i vor trodsige gang.
Den er født under jord,
men den bryder og gror,
den er dansk, sabotørernes sang.

3.
De har lokket med kroner og ører,
de har truet med død og med dom,
men vi véd blot, at vi sabotører
får de aldrig sat pigtråd om.

Er du klar, kammerat?
Hold »kanonen« parat,
lad os mindes de fyre, som gled,
lad ham høre, din bror,
i sin seng under jord,
at vor sang kan de aldrig slå ned.
Overalt hvor vi går,
o.s.v.

4.
Der er den, som har sit på det tørre,
og han rynker på næsen af os,
men måske har vi lov til at spør':
Hvad vær I uden os og vor trods?

Er du klar, kammerat?
Hold »kanonen« parat,
vi var få, men nu er vi en hær,
og vi véd det i dag
som en soleklar sag,
at befrielsens time er nær.
Overalt hvor vi går,
o.s.v.

5.
Nu går foråret ud over landet,
kan du høre befrielsens brus?
Men glem ikke ganske det andet:
De græder i hytte og hus!

Er du klar, kammerat?
Hold »kanonen« parat,
husk de døde i tuernes ly,
tag dem med dig den dag
du med flyvende flag
rykker ind i den jublende by.
Overalt hvor vi går,
overalt hvor vi står
er der takt i vor sejrende gang.
Den er født under jord,
men den bryder og gror,
den er dansk, sabotørernes sang.

Svend Bækholm, Viborg

At afreagere ved at skrive digte

Sammen med kolleger blev jeg som politibetjent på Frederiksberg taget af tyskerne den 19. september 1944 og videresendt til bl.a. Neuengamme og Buchenwald.

I hele perioden frem til befrielsen styrkede jeg mig selv ved at skrive vers om de forhold, der forbitrede eller nagede mig, og det blev til 20 »digte« hver på flere vers. *Jeg skrev dem på bagsiden af de faktura- og løbesedler, som blev udleveret af og til som toiletpapir, lærte dem udenad og rev papiret i stykker, eller rettere brugte det efter hensigten. Der var jo ikke så meget til rådighed.*

I hele perioden gentog jeg de mange vers for mig selv i stille stunder, men jeg omtalte det ikke overfor kollegerne - vel en slags blufærdighed, og stederne og situationerne følte næppe af andre for at være velvalgt til lyriske udfoldelser.

Da jeg kom hjem og efter hospitalsoophold med leverbetændelse fik et par ugers rekreation, skrev jeg det hele ned. Siden har det ligget i skrivebordsskuffen og kun min kone har læst dem.

Skriveriet blev til gavn for mig, uden at jeg havde tanke derfor, da versene blev til - de måtte simpelthen »ud gennem sidebenene«. Dels styrkede det min personlige situation at gøre noget, som ingen kunne nå, og dernæst opdagede jeg sidenhen, at fangetiden ikke prægede mig så meget som så mange andre. Nu mange år senere kan jeg nok vurdere det derhen, at jeg - gennem arbejdet med de mange vers, dækkede de vekslende voldsomme udtryk, vi kom ud for - på stedet fik bearbejdet den psykiske påvirkning, således at jeg havde arbejdet mig fri af eftervirkningerne, som desværre mange gode kolleger kom til at lide under.

POLYSTYRENSKUM ISOLERINGSMATERIALER

SUNDOLITT

SALG OG SERVICE - INDUSTRIVEJ 8 3550 SLANGERUP ☎ 02-33 51 44

Når jeg nu »åbner for skrivebords-skuffen« med disse tre eksemplarer, er den direkte årsag »Pigtråds« initiativ og det forestående frihedsjubileum, dernæst at jeg nu er 67 år, og i løbet af få år eller årti er vi ikke flere tilbage fra den tid. Det kan måske endnu skabe lidt genklang fra den tid hos nogle af de endnu overlevende.

Jeg har ikke villet ændre på den tids retskrivning, da jeg nu skrev versene af, og stiller dem hermed til redaktionens rådighed m.h.t. evt. offentliggørelse i »Pigtråd« - . Iøvrigt tak for et godt redigeret blad. Det må være et meget stort arbejde - Tak.

Venlig hilsen
Viggo Thanning Jensen
Birkerød.

Neuengamme

*Neuengamme!
Forbandelsens Ramme,
Helveds Forgaard
med Satan kom Konge,
Elendigheds Tronstol
bygget på Lig.*

*Neuengamme!
Dødsvindenes Amme,
Pestens Tempel
med Sotrusens Sange,
Blodbestængte Alter
smykket med Lig.*

*Neuengamme!
Fortærende Flamme,
Ædende Ild
som Syndens Hyæne,
Sadismens Offerbaal
fodret med Lig.
NEUENGAMME*

Neuengamme September 1944
Thanning Jensen

Barak 57

*Lejrbarakken saa støvet, beskidt
en Pestbule farlig som faa.
Her har dødsyge Mennesker ligget og
lidt,
og her er der bedt og bandet og grædt,
hvor har jeg dog hadet dig tit.*

*Og dog er dit lys et himmelsk Tegn
i Appellens Kulde og Gru,
naar vi drivvaade staar i den silende
Regn,
og naar Taagen driver som giftig Damp
henover vort Pigtraadshegn.*

*Da ler din dør, Du synes ej slem,
så lun er den usleste Seng,
Og naar Kulde og Varme bliver fugtig
Em,
slaar syvhundrede Hjerter varmt for dig,
Du er trods alt vort Hjem.*

Buchenwald, Oktober 1944
Thanning Jensen

Stenbruddet

*Pisk, Tørst, Hunger,
dybt i Sjælen runger:
Sten - Sten - Sten.*

*Sved, Blod, Klage,
pinefulde Dage,
Sten - Sten - Sten.*

*Lus, Pest, Taarer,
døde Mænd på Baarer,
Sten - Sten - Sten.*

Buchenwald, November 1944
Thanning Jensen

Gilbert Nielsen, Nygårdstorp, S-31200 Laholm, Sverige, 70 år 2. april.

Hans Lilienskjold, Strandvænget, 9300 Sæby, 70 år 2. april.

Clara Andreassen, Uldalsvej 20, 9400 Nørresundby, 80 år 4. april.

Gunnar Emil Nielsen, Folemarksvej 6, 2600 Glostrup (Buchenwald) 65 år 5. april.

Sv.Aa. Andersen, Boholtevej 40, 4600 Koge (Buchenwald) 65 år 5. april.

Oskar Hansen, Heslekrogen 1, 5800 Nyborg, 70 år 6. april.

Jens Holger Jensen, Ny Næstvedgade 11, 4200 Slagelse (Buchenwald) 70 år 7. april.

Irma Lykkeberg, Frejasgade 2, 8700 Horsens, 65 år 8. april.

Axel William Larsen, Flintholm Alle 43, 2000 Kbh. F. 75 år 9. april.

Kai Wive, Lærkegade 16, 8740 Brædstrup (Hannover-Stöcken 54.569) 70 år 9. april.

Poul Kristensen, Strandbovænget 7, 2680 Solrød Str. (Neuengamme 67.396) 75 år 9. april.

K.O. Møller, Rønnealle 21, 2791 Dragør (Buchenwald) 70 år 10. april.

Aage Christensen, Birkalle 1, 6000 Kolding, 65 år 10. april.

Arne Nielsen, Honorevej 4, 7000 Fredericia (Vestre Fængsel) 70 år 11. april.

Viggo Hedegaard Jensen, Slotsvænget 16, 3400 Hillerød (Buchenwald) 75 år 11. april.

Knud Evald Sørensen, Vesterende 34, 6780 Ballum, (langtidsillegal), 60 år 12. april.

Eivind Poulsen, Østerbro 24, 9000 Aalborg, 65 år 14. april.

Rense Bonde Hansen, Skelvangen 175, 8900 Randers, 85 år 15. april.

Ingolf Sørensen, Bagsværdvej 199 A, 2880 Bagsværd, 60 år 16. april.

Etta Pedersen, Østergade 19, 9560 Hadsund, 65 år 16. april.

Henning Christensen, Lilletoften 27, 2740 Skovlunde, 60 år 16. april.

Asta Jensen, Færgevej 13, Udbyhøj, 9870 Havndal, 60 år 17. april.

Bjarne Vandmose, Holger Danskesvej 23, 2000 Kbh. F, 70 år 17. april.

Chr. Ahrendt Viereck, Vestavej 8, 9200 Aalborg SV, 65 år 17. april.

Søren Lundby Christensen, Nevadavej 1, 4200 Slagelse, 65 år 17. april.

Erling Arnberg Møller, Platanvej 3, Ore, 4850 Stubbekøbing (Buchenwald) 65 år 18. april.

- O. Ditlev Dahl Christensen**, Nakskovvej 27, 2500 Valby (Buchenwald) 75 år 19. april.
- Peter Rødbro**, P. Heisesvej 9, 8000 Århus C, 60 år 19. april.
- Poul Verner Nielsen**, Smedevænget 14, 5230 Odense M (Sachsenhausen 73.093) 60 år 19. april.
- Frede Briksby**, Glentevej 21, 3390 Hundested (Buchenwald 87.370) 70 år 22. april.
- Sigurd Stabell**, Præstejorden 12, 2850 Nærum (Neuengamme 60.333) 65 år 23. april.
- Jørgen Bernsted**, Vildrosevej 32, 3500 Værløse, 70 år 24. april.
- Edith Nielsen**, Falstersg. 8, 9000 Aalborg, 70 år 24. april.
- Henning Nielsen**, Enghave Pl. 7, 1670 Kbh. V, 60 år 24. april.
- Georg Larsen**, Jakob Danefærdsvej 4, 1973 Kbh. V (Dachau 141.652) 65 år 25. april.
- Niels P. Knudsen**, P. Munksvej 1, 9300 Sæby, 75 år 25. april.
- Erik Jensen**, Steins Pl. 9, 2500 Valby (Buchenwald) 65 år 25. april.
- Arne B. Andersen**, Helsingørgården, Kirkeg., 3200 Helsingø, 80 år 26. april.
- Vivian Thorning**, Fredtofte Park, Farum Hovedgade 45, 3520 Farum (Stutthof 25.720) 70 år 26. april.
- Carl Salling Møller**, Evasvej 13, Hasseris, 9000 Aalborg (Neuengamme 54.573) 60 år 27. april.
- Osvald Olesen**, Glentevej 3, 7080 Thyborøn, 80 år 28. april.
- J. Skjærlund**, Morbækvej 45, 6600 Vejens (Buchenwald) 65 år 30. april.
- Tage Bødker Kristensen**, Tværstien, 8870 Langå, 60 år 1. maj.
- Jørgen Madsen**, Tokkerupvej 26, 2730 Herlev (Neuengamme 67.961) 60 år 1. maj.
- Jens Helge Christiansen**, Emdrup Banke 54, 2100 Kbh. Ø (Buchenwald) 75 år 2. maj.
- Helge Michelsen**, Præstevangen 34, 4230 Skælskør, 70 år 2. maj.
- Jens Hincheli**, Lundtofteparken 34, 2800 Lyngby (Buchenwald) 65 år 4. maj.
- Harald Rasmussen**, Valbygårdsvej 48, 2500 Valby, 75 år 5. maj.
- Kaj Rob. Christensen**, Bragesgade 2, 2200 Kbh. N, 60 år 5. maj.
- William Munk Andersen**, Gillesager 4.7., 2650 Hvidovre (Buchenwald) 70 år 7. maj.
- Harry Sørensen**, Døckerslundvej 59, 5000 Odense C (Hannover-Stöcken) 60 år 8. maj.
- Børge Petersen**, Runehojen 28, 8000 Århus C, 65 år 9. maj.
- Kaj Petersen**, Smallegade 32, 2000 Kbh. F, 80 år 9. maj.
- Villy Rasmussen**, Muskathaven 32, 2730 Herlev (Dachau 141.747) 60 år 9. maj.
- Tom Hansen**, Ullerupdalvej 231, 7000 Fredericia (Neuengamme) 70 år 12. maj.
- Ove Lykkeberg**, Solvænget 12, 8723 Løsning (sekr. i Hannover-Stöcken-gruppen) 65 år 12. maj.
- Erik Korsgård Petersen**, Bregentvedvej 47, 4690 Haslev, 65 år 12. maj.
- Aksel Andersen (»Vejle«)**, Tscherningsgade 9A, 3300 Frederiksværk (Stutthof) 70 år 14. maj.
- Aksel Eistrup Jørgensen**, Værftet 13, 4220 Korsør (Buchenwald) 65 år 14. maj.
- Hroar Jensen**, Randkløve Alle 130, 2770 Kastrup, 75 år 14. maj.
- Orla Lindegaard**, P. Knudsensg. 106, 2450 Kbh. SV, 65 år 15. maj.
- Georg Strange**, Vigerslevvej 214, 2500 Valby (Neuengamme 69.507) 70 år 17. maj.
- Lilly Melander**, Jul. Thomsensg. 20, 1974 Kbh. V, 75 år 20. maj.
- Sv. Mortensen**, Hjortekærsvvej 184, 2800 Lyngby (Dachau 142.618) 65 år 20. maj.
- Chr Heide Hansen**, Niels Bjerre Vænget 43, 5320 Odense SØ, 70 år 21. maj.
- Eduard Jensen**, Knud den Stores Vej 47 A, 4000 Roskilde, 65 år 22. maj.
- J.W. Nydam Faarup**, Englandsvej 38 B, 2300 Kbh. S (Buchenwald) 75 år 22. maj.
- Peder Carl Ljørring**, Haraldsg. 40, 2200 Kbh. N (Buchenwald) 65 år 26. maj.
- Ernst Günther Hansen**, Skjoldsg. 16, 8260 Viby J, 70 år 26. maj.
- Børge Klingenberg**, Gl. Køgevej 265, 2650 Hvidovre, 70 år 27. maj.
- Harry B. Christoffersen**, Rådhusvej 21, 9670 Løgstør, 80 år 27. maj.
- Thorv. Petersen**, Vigerslevsvej 249, 2500 Valby 60 år 29. maj.
- Bent Morbech**, Ribegade 4, 2100 Kbh. Ø, 65 år 30. maj.
- Bruno Johansen**, Cypresvej 17, 6000 Kolding (Neuengamme, Buchenwald) 65 år 30. maj.
- Ejner Riecks**, Priorg, 30, 4200 Slagelse (Buchenwald) 75 år 31. maj.
- Bertha Jørgensen**, Lindegårdsvej 25, 9900 Frederikshavn, 60 år 31. maj.
- Tage Nielsen**, Fredensvej 18, 8260 Viby J., 65 år 31. maj.
- Aase Bitten Møller**, Sjællandsgade 50, 9000 Aalborg, 60 år 2. juni.
- Sv. Holm**, Svendborgvej 9, Himmelev, 4000 Roskilde (Neuengamme 67.959) 65 år 2. juni.
- Verner Jensen**, Bangsbovej 10, 9900 Frederikshavn, 70 år 4. juni.
- Ann Norman**, Mester Eriksvej 40, 9000 Aalborg, 65 år 7. juni.
- Vilh. Andreasen**, Vibevej 1, 2400 Kbh. NV (Buchenwald) 75 år 8. juni.
- Poul Andreasen**, Charles Roos Vænget 10, 5270 Odense N, 60 år 9. juni.
- Solveig Sanderhage**, Kapelanvej 37, 4300 Holbæk, 65 år 9. juni.
- Verner V. Poulsen**, Holmevej 4, 2670 Greve Str. (Buchenwald) 70 år 11. juni.
- Hanne Juul**, Rungstedvej 88, 2960 Rungsted Kyst, 70 år 12. juni.
- Sv. Andersen**, Rosenvænget 24, 3390 Hundested (Buchenwald) 65 år 14. juni.
- Bruno Hansen**, Elieservej 20, 9000 Aalborg, 65 år 14. juni.
- Per Overgaard**, Seminarievej 89, 6760 Ribe (Neuengamme 69.136) 65 år 16. juni.

Kaj Parkholt, Hellebopark 5, 3000 Helsingør (Buchenwald) 65 år 16. juni.

Anders Helge Benn, Søgade 23, 4100 Ringsted (Buchenwald) 70 år 18. juni.

Leo Kæraa, Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg (Neuengamme 67.007) 80 år 18. juni.

Leon C. Petersen, Uglens Kvarter 3A, 2620 Albertslund (Dachau 142.638) 65 år 21. juni (er bortrejst på dagen).

Willy R. Andersen, Frodesgade 115 A, Esbjerg (Sachenhausen 75.119) fylder 65 år den 24. juni. Han er i dag den eneste overlevende fra den ret store gruppe fra Esbjerg, der kom til Sachsenhausen.

Rettelse

Vi oplyste i nr. 1, at **Erik Lagergren**, Svaneke, havde fødselsdag i april. Det er siden oplyst, at han afgik ved døden i sommeren 1984. Vi beklager dybt den skete fejl.

Forsinket hilsen

Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køgevej 251 B 2650 Hvidovre, fyldte 70 år den 20 marts.

Erik Grann, Ørnfeltvej 13, 3, th 5230 Odense (Buchenwald) fyldte 65 år den 3. april. Han flyttede 1.1.84 fra København til Odense.

Kai Wive fylder 70

Den 9. april fylder Kai Wive, Lærkevej 16, Brædstrup, 70 år.

Kære Kai! Selvom det ikke kan ses på dig, for din pande er jo stadig blankpoleret, og de små grå celler fungerer stadig perfekt, så er det jo de tørre tal, der tæller.

Jeg har jo den store glæde, at jeg lærte dig at kende i Horserød i det tidlige forår 1944, og siden fulgtes vi jo på alle turene til Frøslev og senere Hannover-Stöcken.

Du var i hele vores KZ-lejrtid en aldeles fortræffelig tolk, men samtidig var du storleverandør af accumulatorplader - d.v.s. til brøkkassen; jeg tror ikke, nogen u-båd, du har leveret plader til, har kunnet sejle.

Efter vor hjemkomst fra Sverige var du jo sammen med Axel den, der tog initiativet til, at vores lille forening blev startet, og den har nu holdt sammen i 40 år uden splid.

Jeg ønsker dig på samtlige kammeraters vegne: Et rigtigt hjerteligt tillykke med den runde fødselsdag.

Peter Møller Madsen

Far og farfar udvist af Tyskland

Lørdag den 27. april fylder sparekasse-direktør Einer Hauberg, Tandslet, 75 år.

Han har dybe rødder i grænsekampen. Både hans far og hans farfar blev udvist under Køller-perioden som uønskede personer. I 1924 rejste E.H. tilbage til Sønderjylland, og gennem Det unge Grænseværn blev han aktiv i den kamp, der rejstes på dansk-nordisk basis.

De første klo fik han ved et Fritz Clausen-møde i Bovrup.

Tiden som trykker af et illegalt blad efterfulgtes af anden aktivitet. Han blev arresteret af Gestapo den 27. oktober 1944, sad 3 uger i forhørsarrest i Aabenraa og kom derefter til Frøslev indtil den 12. januar 1945. Derefter fulgte Neungamme, Mogelkærlejren, Sverige med hjemkomst til Tandslet den 17. maj 1945.

F-k

ET PIONERARBEJDE PÅSKØNNES NU

Et af de overlevende medlemmer af modstandsgruppen Hvidsten-gruppen, tidl. chauffør Barner Andersen, Lervangen 33, Randers, er netop blevet udnævnt til Ridder af Dannebrog. Det er en kreds af borgere i Århus amt, der har foretaget indstillingen til Dronning Margrethe.

Barner Andersen har de seneste år udført et pionerarbejde, når det gælder information om besættelsestiden overfor skole-ungdommen. Det er bl.a. dette arbejde, som nu påskønnes.

Det hedder i indstillingen til Dronningen: »Ungdommen har gennem Barner Andersens foredragsvirksomhed fået en positiv påvirkning i retning af erkendelse af modtandskampens betydning og i forståelse for betydningen og værdien af national frihed, national bevidsthed og forsvarsvilje«.

Barner Andersen har besøgt over 50 skoler, hvor han har fortalt om sin tid som medlem af modstandsgruppen Hvidsten-gruppen. Et resumé af Barner Andersens erindringer er fornylig udkommet i form af en bog med titlen »Hvidstens-gruppen - som Barner Andersen oplevede den«. Forlaget Hellas.

Kaj Birksted 70 år

Kaj Birksted som oberstløjtnant i det norske Flyvevåben.

I marts fyldte oberst Kaj Birksted 70 år. Han bor nu som pensionist i England. I april 1940 flygtede han til Sverige og kom derfra til Norge for at kæmpe sammen med nordmændene, blev evakueret med de norske styrker til England og kom videre til Canada på uddannelse som pilot i træningscentret »Little Norway«. Han blev jagerpilot. Han er højt dekoreret for sin senere indsats som jagerpilot. Således overrakte Kong Haakon ham personligt den norske orden »Krigskorset med Sværd« på RAF-stationen North Weald i 1942.

Ved en senere lejlighed, hvor der var danske honoratører til stede, skal Kong Haakon om Birksted bl.a. have sagt: »Behold I blot Tordenskjold, når blot vi må beholde Kaj Birksted«.

Svend Truelsen 70 år

Den 23. marts fyldte landsretssagfører Svend Truelsen 70 år. Da 2. verdenskrig udbrod blev Truelsen, der var løjtnant af reserven, indkaldt til generalstabens efterretningstjeneste og senere hjemsendt efter aftale mellem forsvarsministeriet og Landbrugsrådet om, at han fortsat var til rådighed for efterretningstjenesten. I april 1940 blev det aftalt, at Truelsen i tilfælde af opløsning af hæren og efterretningssektoren skulle træde til. Det skete få dage efter 29. august 1943.

Truelsen skabte, med Landbrugsrådets kontorer som basis en ny efterretningsorganisation. Senere måtte han dog lade indrette et illegalt hovedkvarter i den indre by i København. Det var hele tiden Truelsens standpunkt, at arbejdet skulle ske i snæver forbindelse og forståelse med modstandsbevægelsen, og han følte sig både som hærens og modstandsbevægelsens mand, ligesom han modarbejdede tilløb til gnidninger mellem de to parter.

I maj 1944 måtte Truelsen via Sverige tage til England, hvor han blev knyttet til SOEs hovedkvarter. Her deltog han bl.a. i planlægning af RAFs luftangreb på Gestapåkvarterer i Århus, Odense og København. I England blev han udnævnt til major i det britiske regiment The Buffs, og i Danmark blev han i 1946 udnævnt til major af reserven i Livgarden.

Han har deltaget i Frihedsfondens virksomhed siden fondens oprettelse og er medlem af fondens forretningsudvalg. 4. maj-kollegiet på Frederiksberg er hans hjertebarn, og han var i en årække formand for kollegiets bestyrelse. Som repræsentant for Frihedsfonden er han fortsat medlem af det fælles kollegieråd for de ni 4. maj-kollegier, og han har ikke mindst her øvet en vældig indsats for at sikre kollegierne.

Million-dusør for nazilægen Mengele

Der er i Vesttyskland udsat en dusør på en million D-mark (3,65 millioner kroner) for oplysninger, der kan føre til pågribelse af den længe eftersøgte nazilæge Josef Mengele.

Det var statsadvokaturen i Frankfurt, der gav meddelelse om forhøjelsen af

Mengele-dusøren, der hidtil har været på 50.000 D-mark (182.000 kroner). Delstaten Hessen har stillet pengene til dusøren til rådighed for anklagemyndigheden.

Mengele var fra 1943 til krigsslutningen læge i koncentrationslejren Auschwitz. Han var ansvarlig for udvælgelsen af de fanger, der blev sendt i lejrens gaskamre, og han gennemførte desuden uhyggelige dødelige medicinske eksperimenter på nogle af fangerne.

Auschwitz-lægen gøres ansvarlig for flere hundrede tusinde koncentrationslejrfangers død.

I 1959 blev der i Vesttyskland afsagt

anholdelsesbeslutning over ham, og det formodes, at han befinder sig i et sydamerikansk land for øjeblikket. Tidligere rygter om, at den sadistiske krigsforbryder skulle være død, er for nylig afkræftet af amerikanske nazijægere og af nazijægeren Simon Wiesenthal i Wien.

For kort tid siden kom det desuden offentligt frem, at Mengele formentlig en kort overgang var fængslet i den amerikanske besættelseszone i Wien efter Den Anden Verdenskrig. Han skulle ifølge de seneste informationer i 1962 have henvendt sig på den canadiske ambassade i Buenos Aires i et forsøg på at få indrejsetilladelse til Canada.

DÆKKO

PRESENNING KOMPAGNI A/S

Tlf. 01 - 28 80 60

Hoveddepot:
Kabellejevej 32-34
2700 København
Brønshøj

SPAREKASSEN SØNDERJYLLAND

- der er flere muligheder, end du tror

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

Torgau den 25. april 1945. På denne mindeværdige dag mødtes amerikanske og sovjetiske soldater for første gang her ved Elben. De havde gjort fælles kamp mod Hitler-vældet.

Forsonlige toner

Som tidligere omtalt mødtes sidste år amerikanske og sovjetiske veteraner fra 2. verdenskrig i den østtyske by Torgau ved Elben på det sted, hvor amerikanske og sovjetiske styrker første gang mødtes under de sidste slag i selve Tyskland.

I Torgau, hvor de amerikanske og sovjetiske soldater første gang rakte hinanden hånden i april 1945 efter sidste fase af den allierede fremrykning, har den østtyske borgmester igen i år indbudt til en højtidelighed, hvortil ventes en gruppe amerikanske veteraner, der skal nedlægge en krans ved det mindesmærke, der er rejst om begivenhederne for 40 år siden.

Og i en række østtyske byer vil der blive fælles østtyske og sovjetiske parader til minde om krigens ophør og nazismens nederlag.

Også i Vesttyskland

I Remagen ved Rhinen mødes tyske og amerikanske veteraner. Netop her etablerede de vestallierede tropper i 1945 det første brohoved i det nazistiske Tyskland. Her mødes veteraner fra USA, Vesttyskland og Belgien for at mindes »miraklet ved Remagen«. Den 7. marts 1945 nåede amerikanerne frem til jernbanebroen ved Remagen få minutter efter, at tyskerne to gange uden held havde søgt at sprænge broen i luften.

Den 325 meter lange bro var den sidste forbindelse, der var tilbage over Rhinen. Broen blev erobret med ret beskedne tab og sikrede et betydningsfuldt brohoved på den østlige bred.

Heinz Schwarz var da 16 år og indkaldt som tysk soldat. Da de første amerikanske tanks rullede over broen, krøb han sammen i en tunnel på den østlige bred.

- Jeg sagde til mig selv: Nu er det vist på tide at komme hjem. Jeg tog til den landsby, jeg kom fra og fik uniformen gemt væk, har han fortalt.

Ved højtideligheden ved Remagen vil også familierne til fire tyske officerer, der blev henrettet efter Hitlers ordre, fordi broen faldt i amerikanernes hænder, være til stede.

Citatfusk fra Bernhard Baunsgaard.

Herman Pedersen, Rosenvænget 35, 9300 Sæby har i en del aviser gjort indsigelse mod udtalelser af MF Bernhard Baunsgaard.

Han skriver bl.a.: »Det virkede meget sårende, da De i »Bytinget« 15. jan. - over for alt folket - bl.a. udtalte: »Under 2. verdenskrig betalte danske flygtninge (underforstået, hver) 10.000 kr. for at komme til Sverige«. Tallet, ja selv et langt større tal ville ikke være urigtigt -

hvis De havde tilføjet: »I enkelte eller i nogle tilfælde«.

Men så havde den tilsigtede effekt jo manglet.

Nu opnåede De - forhåbentlig p.g.a. tankeløshed eller uvidenhed - istedet, at tilsvine den organiserede modstandskamp. Og især dem, der tog sig af den illegale »færgefart« til Sverige, som mange kammerater og jeg selv deltog i.

*

I sit svar anfører Bernhard Baunsgaard, at han har sin oplysning fra Leni Yahils bog: Et demokrati på prøve. Han anfører dog ikke fra hvilken side i bogen, han har oplysningen. Det havde dog ellers været praktisk, da bogen er på 502 sider.

Vi har dog fundet oplysningen, der gives side 230. Det anføres her, at da overfarterne mest var individuelle arrangementer, varierede prisen fra 1000 kr. til 10.000 kr. pr. person. Længere nede på siden gøres der opmærksom på, at priserne reduceredes til ca. 500 kr., da turene organiseredes.

Bernhard Baunsgaards brug af bogens oplysninger må derfor betegnes som citatfusk.

Herman Pedersen anfører, at Sæbygruppen hjalp ca. 1200 til Sverige, og at ingen, der ikke kunne betale, blev afvist.

I min gruppe i København hjalp vi godt 300 over. Heller ikke her blev nogen afvist på grund af manglende evne til at hjælpe med at betale skipper og rejseudgifter F-k.

Befrielsesfrimærket

Som tidligere oplyst udsendes et særligt frimærke i forbindelse med 40-års dagen for befrielsen. Initiativet hertil er taget af Neuengammeforeningen og Frihedskampens Veteraner. Dronning

Margrethe har tegnet frimærket, og overprisen på 50 øre pr. mærke skal anvendes til fordel for frihedskampens ofre og deres minde. Trafikminister Arne Melchior har nedsat et særligt udvalg, der skal afgive indstilling om midlernes anvendelse, og udvalget består af Svend Seehusen fra Frihedskampens Veteraner samt Jørgen Kieler og Frode Toft fra Frihedsfonden.

Post- og telegrafvæsenet har nu udsendt følgende meddelelse om frimærket:

P&T vil i anledning af 40-året for Danmarks befrielse udgive et særligt frimærke med overpris til fordel for frihedskampens ofte og deres minde.

Da nyheden om de tyske troppers kapitulation blev kendt gennem radioudsendelsen fra London om aftenen den 4. maj 1945, fyldte jublende menneskeskarer gaderne, og der tændtes levende lys i vinduerne. Til minde om besættelsestidens ophør sætter mange mennesker stadig levende lys i vinduerne hver 4. maj.

Frimærket, der er udført af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II, symboliserer befrielsen i form af et mørklægningsgardin, der rulles op, samt levende lys i vinduerne. Frimærket vil også blive udgivet i et særligt frimærkehæfte indeholdende 10 stk. af frimærket. Frimærkehæftet vil også være til salg fra den 2. maj 1985.

Frimærkets format er 31,08 x 23,60 mm (lodret), takning 12¾, og antal frimærker pr. ark er 50 stk, og som ovenfor nævnt udsendes et særligt hæfte med 10 stk. af frimærket.

Forsendelser, der på udgivelsesdagen sendes fra postens filатели, og som udelukkende er frankeret med et eller flere af dette frimærke, forsynes med førstedagsstempel. Postens filатели modtager indtil 11. april bestillinger med adresse-rede konvolutter samt betaling. Adr.: Postens filатели, Rådhuspladsen 59, 1550 København V, giro 9 48 20 59.

Udstilling om Stutthof

Den 9. marts åbnedes i København en udstilling om Stutthoflejren og de danske Stutthoffangers ophold i lejren. Udstillingen er skabt af en studiegruppe »Stutthof Historiske Samfund«. Gruppen består af en række børn af tidligere

Stutthoffanger, der ønsker at indsamle oplysninger og materiale om Stutthoflejren.

Det er lykkedes disse initiativrige unge at samle et imponerende materiale, der har vakt betydelig interesse.

Udstillingen blev åbnet af Stutthofforeningens formand Helge Kierulff og en af ungdomsgruppens ledere Mogens Mølholm. Blandt de indbudte gæster sås flere journalister samt - naturligt nok - repræsentanter for Horserødforeningen, der repræsenterer de Horserødfanger, der enten blev løsladt eller som det i august 1943 lykkedes at flygte, da de tyske polititropper overtog lejren. Endvidere sås - lige så naturligt - repræsentanter for Theresienstadtforeningen, hvilket understregede den omstændighed, at de danskere, det som de første blev deporteret her fra Danmark, var netop til Stutthof og Theresienstadt. Begge fangegrupper afsejlede med samme skib fra Langelinie kajen i København den 2. oktober 1943 til Swinemünde. Her blev de stuved ind i samme godstog, men i Stettin skiltes deres veje. Kommunisterne blev sendt øst på til Danzig (Gdansk) og derfra videre til Stutthof, medens de danske jøder blev sendt syd på til Theresienstadt i nærheden af Prag.

Udstillingen var kun åben i en uge, men vil senere blive vist i en række provinsbyer.

Monument over ofrene i kz-lejren Auschwitz

Jerusalem, søndag (3. febr.)

Flere hundrede jøder, der overlevede ophold i nazisternes dødslejre, heriblandt tvillinger og dværg, der blev udsat for eksperimenter af den berygtede nazilæge Josef Mengele, samledes søndag i Jerusalem for at indvie et monument til minde om ofrene i Auschwitz, koncentrationslejren i det sydlige Polen.

Ceremonien kom efter en mindehøjtidelighed for en uge siden i anledning af 40 årsdagen for de sovjetiske styrkers befrielse af fangerne i Auschwitz lejren.

Den tidligere formand for EF-parlamentet Simone Veil, der selv er overlevende fra Auschwitz, afslørede den enkle bronzesøjle, som bærer inskriptioner, som svarer til de tatooveringer, som fangerne i kz-lejrene fik på armen.

Over 100 af de omkring 1500 tvillinger, som Mengele udførte eksperimenter på, skal vidne ved en fingeret retssag mod nazilægen, som indledes i Jerusalem.

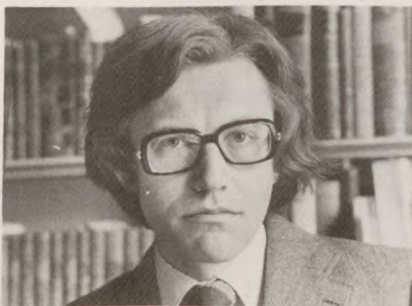
Hvorfor alt dette om stikker-likvideringerne?

Da Ditlev Tamm blev doktor i Odense på sin afhandling om »Retsopgøret efter besættelsen«

Af Johs. Rasmussen

Professor Ditlev Tamm.

Da den 38-årige professor, dr.jur. Ditlev Tamm, på Odense Universitet forsvarede sin doktorgrad nr. 2, blev det et tilløbsstykke af rang. »Retsopgøret efter besættelsen«, et spændende værk med noter osv. på 828 sider og en vægt på mere end et kilo, kunne samle 7-800 tilhørere, unge og gamle, folk fra Odense, både studerende og fra den generation, som kunne huske besættelsen, ja også folk, som kom langvejs fra. Næmlig gamle modstandsfolk, som af forskellige indlysende grunde ville give deres besyv med. Ofte i form af en kraftig og kontant kritik.

Afhandlingen gik planken ud, dvs. varede til fulde de seks timer, der er sat som maksimum for en sådan disputats. Man skal tilbage til den unge litteraturhistoriker Georg Brandes berømte forelæsninger på Køben-

havns Universitet fra 1871 og fremefter om »Hovedstrømninger i det 19. århundredes litteratur«, ja og til Aage Trommers disputats fra 1971 om »Jernbanesabotage i Danmark under den 2. verdenskrig«, for at finde magen til tilløbsstykker. Trommer, som siden er blevet professor i historie ved Odense Universitet og nogle år også var samme uiversitets rektor, nedvurderede, som mange vil huske det, i betænkelig, ja utilladelig grad det arbejde, som unge danske jernbanesabotører under besættelsen, og altid med liv, helbred og karriere som indsats, gjorde.

Det er lettere 20-30 år efter krigen, som det faktisk var, at sidde og sige, gammelklogt og efferrationaliserende, at sådan og sådan burde de unge mennesker have gjort. Underforstået, at meget af det skulle de slet ikke have gjort.

Hvordan det så ellers er, så var det faktisk en fantastisk dag på Odense Universitet her i december 1984. De over 700 tilhørere fyldte dels det ordinære og store auditorium, dels måtte man i et andet nærliggende auditorium stille tv og radio op, så de mange andre, der var mødt op, kunne følge med i det hele.

Afhandlingen, så fyldig den ellers måtte synes mange, gav i flere indlæg anledning til, at man fik ideer eller anslag til ny disputatser med rod i besættelsens mange mærkelige foreteelser, nemlig dels en kulegravning af værnemageriet, og herunder især hvorfor en række store danske entreprenørfirmaer så at sige gik fri af enhver tiltale. Her blev nævnt Aarhusfirmaet Wright, Thomsen og Kier, som stadig trives i bedste velgående. Og som altså tidligt havde sikret sig den daværende legale danske regerings accept på sine store arbejder i Danmark for besættelsesmagten.

Det andet emne, som måske også trænger til en behård analyse, var forholdet i og omkring Dansk-Tysk Forening. Sønnen af den daværende formand for og medstifter af samme forening, generaldirektør i DSB, Peter Knutzen, nuværende direktør, ingeniør Ole Knutzen, holdt en lang, men egentlig ikke uinteressant forsvarstale for sin far.

Her kan også nævnes, at et af modstandsbevægelsens bedste indlæg, ikke uventet kom fra den 78-årige Frode Jakobsen, engang medlem af Frihedsrådet, leder af »Ringen« og minister i befrielsesregeringen og manden, der måtte tage ansvaret for »Stikkerlikvideringerne«. Altså en mand, mod hvem netop de mange »bagkløge« og skrivebordsjuristerne og do-generalerne lige siden 1945 har rettet så mange angreb.

Tamm har »arvet« for meget

1. officielle opponent, professor *Henning Poulsen*, Aarhus, sagde bl.a. til Tamm: - Når allerede samtiden fordømmer en handling, kan ingen være i tvivl om, at den er aldeles uacceptabel. Kun på grund af den tyske overmagt, gav den danske regering »Frikorps

Danmark« et skær af lovlighed. Poulsen talte om flid og grundighed i værket, men mente, Tamm havde »arvet« alt for meget fra tidligere skribenter. Fx havde Tamm uden videre godtaget overleveringen om retsopgøret som en skandale, der ramte den lille forbryder og lod de store slippe fri. Tyskerne tvangsudskrev ingen til soldater i de besatte lande. Og da

Quisling i Norge foreslog det for tyskerne, blev det pure afvist. Ser vi bort fra hjemmetykkerne i Nordslesvig, så var 40 pct. af dem, der gik i Frikorpset, i forvejen partimedlemmer, jævnfør kommunist- og jødehad. At straffe med tilbagevirkende kraft er ubehageligt, men hvad havde landet ikke været ude for i besættelsesårene. Vilh. Buhls udtalelser i 1942 om sabotørerne og modstandsbevægelsen var sandelig også »ubehagelige«, men ske te jo under tysk pres.

Noget tyder på - som flere senere indlæg kom ind på det - at Tamm ikke er begejstret for den tids danske politikere. Mærkeligt nok bedømmer han justitsminister Thune Jacobsen mildere. Fordi han var »upolitisk«. Også Scavenius slipper billigere. Retsopgørets største problem var nok, sagde H. Poulsen videre, at politikere aldrig selv blev bedømt. Men klarede sig over 1945 ved et forlig med modstandsbevægelsen. Og så fik de lov at »bedømme« sig selv gennem de årelange Parlamentariske Kommission, der arbejdede uhyre langsomt, og hvor man tillod 15 personer at snakke i munden på hinanden. Vi burde, som i Norge, have haft en effektiv undersøgelseskommision.

Blander jura og krig sammen

Så talte *Frode Jakobsen*: Tamm blander jura og krig sammen. Vort land var i krigsårene delt. Nogle så, at vor civilisation var ved at bukke under. Man hørte skrigene ude fra Europa. Andre stoppede bare fingrene i ørene. Nogle forstod, vi havde krig. Andre ikke. Vor store bekymring var en evt. »De lange knives nat«, at det hele skulle ende i selvtægt. I Frankrig blev 40.000 dræbt uden lov og dom, ja enkelte nævner op til 110.000. Sådan gik det flere steder. Af ca. 375 danske stikkerlikvideringer, sager som efter 5. maj 45 på modstandsbevægelsens egen foranledning, bl.a. min, sagde Frode J., blev taget op til undersøgelse, var der kun ni, hvor man konstaterede fejltagelser. I de tilfælde skete en offentlig beklagelse. Vi gjorde tingene så godt, vi kun-

ne, men undgik ikke fejl. Tamm har søgt at forstå den tid, han beskriver. Men det er ikke lykkedes særlig godt. Som flere andre af dagens indlæg, var Frode J. inde på, at kapitlet om stikkerlikvideringerne ikke pynter på Tamms afhandling, ja kunne have været undværet.

Det begyndte med militærmusik

Overlægen, forfatteren, modstandsmanden *Jørgen Røjel*, Fredericia, sagde, det var svært at komme efter et så godt indlæg som Frode J.s. Men Røjel havde sine egne tanker og en glimrende måde at fremsætte dem på. Han gik hårdt i rette med den tids danske dommerstand og politi, begge dele var med til at forplumre vandene. Det hele begyndte med tysk militærmusik på Rådhuspladsen i krigens første halvår. Men snart blandede tyskerne sig i alting, uanset deres løfter den 9. april. Som Christmas Møller sagde det, den ene løgn fører den anden med sig.

Da han blev tvunget væk som handelsminister på tysk forlangende, viste Højesteret sin slaphed for første gang. Også da kommunisterne skulle anholdes 22.6.41. Kommunisterne var jo registreret på forhånd, takket være stikkere, som justitsminister Thune Jacobsen benyttede sig af. Fx »Hestetvæn«, Rudolf Marius Christiansen, som var anerkendt af både Gunnar Larsen og Thune Jacobsen og siden ansat hos Bovensiepen, og som havde 50 angivelser på samvittigheden. Hvorfor har De ikke noget med om ham, når De indrømmer. De kender hans navn, spurgte Røjel Tamm. Og Røjel nævnte en anden farlig stikker, »Mr. Smile«, Walting, som var næstkommanderende i Svend Stål-gruppen. Han stod såmænd også på Thune Jacobsens lønningsliste. Heller ikke ham har De med.

Højesteret skulle i 1941 have taget afstand fra »forhandlingspolitikken«. Men dommerne glemte, at der følger ansvar og mod med at »bære de gyldne kæder«. I Norge gik det modsat, der nedlagde højesteretspræsident Paul Berg sit embede, da Quisling og tyskerne ville stå Berg i vejen. Berg gik ind i modstandsbevægelsen og blev chef for »Milorg«. Jeg må spørge Dem, Tamm, hvem skal forsvare borgerne mod et korrupt retsvæsen og politi? Det skulle De have haft noget med om. Modstandsbevægelsens moralske grundlag var just, at vi levede i et land uden lov og ret, så vi greb til »fortvivlelsens selvtægt«.

JOHAN FØGE JENSEN A/S

2, SKELBÆKGADE - DK-1717 KØBENHAVN V

Har De for resten tænkt på, hvor mange der faldt i Danmark 5.-6. og 7. maj 45. De er så omhyggelig med detaljer om stikkerne. Jeg tog en dag ud til Rigsarkivets depot i Glostrup og fandt på en time 73 dødsattester på mænd, som var blevet skudt den 5. maj. Halvdelen var under 25 år. Og det var alene i Storkøbenhavn. I Odense alene 5. maj 45 26 dræbte og 76 sårede. For hele landet var det nok fra 5. til 7. maj omkring 300. Det er helt absurd at tænke sig, at 5. maj blev alt pludselig fred i Danmark. Nej, freden kom ikke 5. maj kl. 8 morgen.

Stikkerlikvideringerne har intet med retsopgøret af skaffe

En anden kendt modstandsmand, den 80-årige landsretssagfører, fhv. minister *Per Federspiel*, København, sagde bl.a., at bogen viste en objektiv og overskuelig fremstilling af forskellige holdninger. Man forstår bedre, hvorfor vi ikke fik borgerkrig i Danmark, ser den danske folkekarakter på godt og ondt. Men jeg er sandelig forundret over, hvorfor Tamm har al det om stikkerlikvideringerne med. Det har intet med retsopgøret at skaffe. Visse politikere spurgte ganske vist om en oprydning i disse likvideringer. *Frode Jakobsen* har tidligere her idag klart fremstillet det hele. Frihedsbevægelsen levede et farligt liv. Vi havde to fronter: de danske politikere og ty-

skerne. Indtil i hvert fald den 29.8.43. Vort land er ikke egnet til partisankrig. Frihedsbevægelsen var noget spontant. Der var ikke mange kommandoveje op og ned. Frihedsrådet var selvbestaltet, men anerkendt.

Det om stikkerne burde ikke have været med. Efter 5. maj begyndte nogle få »gamle« politikere mistænkeliggørelse og forlangte 3-400 drab politimæssigt trevlet op. Det havde blot ført til en identificering af dem, der stod for likvideringerne. Af hensyn til fx erstatningerne, kunne det være rigtigt, om evt. fejltagelser blev rettet. Allerede inden freden begyndte kriminalassistent *Hans Christensen* gennemgangen. Han var der hele tiden, ikke bare fra efteråret 1946. Men en offentlig gennemgang af det hele, havde blot skabt nyfi-genhed. Og altså prisgivet dem, der likviderede stikkerne.

Mht. de få fejltagelser, ni, så skete der en officiel æresoprejsning, og slægten fik ret til erstatning. Så var der en lille gruppe »mellemtilfælde«, hvor vedkommende selv havde givet anledning til det, som skete. Og så den store gruppe, som modstandsbevægelsen har taget det fulde ansvar for. Jeg har været minister for de sager i to år og aldrig oplevet nogen mislyd. Og det er usandhed, at vi kun modstræbende udstedte »oprejsningserklæringer«. Da *Steincke* kom til i 1950, fortsatte han min praksis, så De tager fejl, når De skriver om et »modsatningsforhold«. De mange passive og den lille modstandsbevægelse fandt hi-nanden på lykkelig vis.

I nogle lettere tilfælde af stikkeri eller samarbejde med tyskerne, fik modstandsbevægelsen de pågældende - omkring 200 - ført til Sverige, og så blev de interneret der til 5.5.45. Bagefter kom de hjem til Danmark og fik deres sager gransket. Det var ikke ufarligt at få dem bragt af vejen. Når Tamm taler om »nød-værge«, og om vi var i krig før eller efter 29.8.43, så er det bare tom snak. Nævnte sager hører hverken under politi eller domstole. Tamms mange enkeltheder om stikkerlikvidationer får mig til at sige, at det er helt galt, disse arkiver er blevet åbnet for ham. Det var udtrykkelig lovet, det aldrig skulle ske. Som *Frode J.* sagde det her i dag, så har mange, som var med i al dette, følt sig stærkt psykisk belastet. Det burde myndighederne have tænkt alvorligt på, inden man åbnede arkiverne for Tamm.

En ung historiker fra Roskilde Universitets Center, cand.mag. *Sten Weidemann*, sagde: - Sagen om bl.a. det store værnemagerfirma *Wright, Thomsen & Kier*, Aarhus, har Tamm slet ikke stillet rigtigt op. Han gør ikke nok ud af det, bruger heller ikke kilder nok. Se fx side 476-77: - Hvad lovede *Christmas Møller* og *Stauning* i 1940? Jeg tænker også på, hvad *Hans Kirk* og *Børge Houmann* har skrevet om de dele. Og den kommunistiske anklager, *Irs. Carl Madsen*.

Kvalitet til kontant pris

Daells Varehus

København:
Nørregade 12
Tlf. 01-12 78 25

Århus:
Ryesgade 18
Tlf. 06-12 16 55

Daells Postordre

Esromgade 15
Tlf. 01-81 78 25

Daells Bolighuse

City:
Krystalgade 15
Tlf. 01-12 78 25

Glostrup:
Ejby Industrivej 27
Tlf. 02-45 35 00

DAELLS VAREHUS

DAELLS POSTORDRE

DAELLS BOLIGHUS

Bogen er fuld af fejltagelser

Højesteretssagfører Niels Klerk, København.: - Tamm's vilje til at sige sandheden er sikkert god nok. Men bogen er fuld af fejltagelser. Jeg overværede 1938 en sag for lukkede døre i Hamburg, ved en nazistisk »folke-domstol«. Om 12 Jehova Vidner, som også var jøder og kommunister og nægtede at bygge ubåde. 1944 kunne der ved en tysk domstol i Danmark være to danske dommere. Jeg var foreslået, men det blev ikke til noget. Under besættelsen hjalp jeg Lundgreen med at lave nogle juridiske efterkrigslove. Jeg har været forsvarer for en række internerede efter 5. maj. Her kunne han berette mange interessante enkeltheder. Også, at han en tid var forsvarer for Werner Best. Men noget af al det. Tamm nævner, er helt forkert. Også om mig, sagde Klerk. Derfor får Rigsarkivet heller ikke mine papirer efter mig. De bliver tilintetgjort en dag, efter at jeg har set, hvordan Rigsarkivet kritikløst åbner dokumenterne fx for Tamm.

Kaptajn Thomas C. Sneum, nu Schweiz, ville som dansk militærmand og frivillig i de allierede styrker dengang, takke Tamm for bogen, der ikke er smigrende for de danske politikere. Vilh. Buhl talte 9.5.45 om, hvordan straffeloven skulle ramme de rette skyldige. Men han glemte sin egen tale mod sabotørerne i 1942. Likvideringerne, ja de var simpelthen nødvendige, men modstandsbevægelsen skulle have taget opgøret allerede i 1945. A.P. Møller støttede hemmelig modstanden allerede fra 1940-41. Og bagefter slap politikere og mange civile embedsmænd smertefrit fra det hele.

Fx politidirektør Ejvind Larsen, som gjorde alt for at skade mig, da jeg kom til Danmark som den første faldskærmsmand. Danske officerer, som under krigen tjente i England, blev bagefter sat tilbage i tjenesten. Fx folk fra ministrygerflotillen og fra The Buffs. Danske fiskere blev også i 1945 trukket for 60

kr pr. uge, som under deres fravær var udbetalt til familierne herhjemme. Danmark var den eneste nation synes jeg, som bagefter straffede både ven og fjende. Ingen ønskede at vide noget af de fantastier, som gik i krig med tyskerne straks efter 9.4.40. Jeg synes, hele retsopgøret har været så skævt. Og de virkelig skyldige løb fra ansvaret. (Stærkt bifald).

Dagens sidste taler, nr. 11, og den anden officielle opponenter, var samtidshistorikeren, professor Tage Kaarsted, Odense. Han havde en del roser, men også mange tidsler til Tamm's afhandling.

Vi hører i bogen, at general Ebbe Gørtz inspicerede Frikorps Danmark ved afrejsen 1942. Men får ikke oplyst, at han 5. maj 45 står med frihedskæmpernes armbind på! De får meget med, men mangler dog en del. Der er også en del sjuske- og navnefejl. Og De refererer for meget. En historiker skal selv gå til bunds i kilderne og drage sine konklusioner. Jeg mener, af menneskelige hensyn, at de hemmelige arkiver burde have været lukket endnu en årrække. Måske ti år.

Hvorfor har De blankt godtaget Harald Bergstedts egen beretning? Og hvorfor er der ikke set på Niels Bukhs rolle under krigen? Odense Universitet har ikke bedt om afsnittet om likvideringerne. Det står helt for Tamm's egen regning, herunder 13 sider med makabre detaljer. Var al det nu også nødvendigt?

Tamm er mod dødsstraf, men glemmer, at vi havde krig. Jørgen Rojel har ret, det var en blodig dag den 5. maj 45. Men Tamm har 50 sider med om småovergreb i 1945. Og lodtrækning kan være lige så god en udvælgelsesmetode som tidsfaktoren mht. hvem, der blev dødsdømt og måske henrettet. Besættelsen var primitiv, mener Tamm. Aa. ja. Bogen har ingen klar tese. Men Tamm har udført et stort arbejde, det er sandt.

Mellem dem, som ikke tog ordet, var vor måske fineste kender af besættelsesårenes historie, den 75-årige dr.phil. Jørgen Hæstrup, Odense. Men dagen blev også lang nok endda.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Feriehjemmet på Kegnæs 1985

Hermed lidt tal for Kegnæs 1985:

78 ansøgte i år om ophold på Kegnæs. 38 fik afslag, da passende tidspunkt ikke kunne findes, eller at de havde været på Kegnæs indenfor de senere år.

Af de 40 tildelte ugeophold faldt 22 på tidligere gæster og 18 på helt nye. Af de 40 havde 27 været i KZ-lejr eller fængsel i Tyskland, 7 været i dansk fængsel eller lejr, 2 langtid-illegale og 4 i allieret tjeneste under krigen.

De 40 tildelinger omfatter ialt 214 personer. *Preben Feddersen*

Generalforsamling

Ved klubbens ordinære generalforsamling tirsdag de. 29. januar 1985, på politistation 3, var der mødt 71 medlemmer.

Nybo Frederiksen valgtes til dirigent.

Formanden indledte sin beretning med at lade generalforsamlingen mindes de i 1984 afdøde kammerater ved et øjeblikstilhed, hvorefter han aflagde beretning, der hovedsagligt centrerede sig om de vellykkede og velbesøgte arrangementer, klubben sammen med Amalienborgklubben havde arrangeret. Han hæftede sig særligt ved det forbillige samarbejde, der havde været klubberne imellem.

Han omtalte endvidere arbejdet indenfor Sammenslutningen, de arrangementer i løbet af året, hvor klubben havde været repræsenteret og omtalte end-

FORENINGERNE

Hædersgaver forhøjes

I anledning af 40 års dagen for Danmarks befrielse fra den tyske besættelse 5. maj 1945 vil regeringen fremsætte lovforslag om at forhøje de hædersgaver, som hvert år udbetales til invalide frihedskæmpere og deres enker. Hædersgaven, der er skattefri, skal forhøjes fra 3000 til 4200 kroner årligt. For visse førtidspensionister skal den forhøjes til 6000 kr., oplyser statsminister Poul Schlüter.

Forslaget blev vedtaget af Folketinget den 29. marts.

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

videre de i 1985 allerede forberedte arrangementer, begyndende med medlemsaftenen den 5. marts. Nævnte endvidere lovudvalgets møde hos socialministeren, der havde været positivt indstillet m.h.t. forhøjelse af hædersgaven i forbindelse med markeringen af 40-året for Danmarks befrielse. Han takkede endvidere bestyrelsen for det udmærkede samarbejde, der havde været.

Hans Hasling redegjorde herefter for, hvad der skulle ske i dagene 4.-5. maj 1985, idet han havde været vores repræsentant i det udvalg, der forbereder disse arrangementer.

Sekretæren underrettede om tilrettelæggelse af de 2 rejser til Leipzig med besøg i Buchenwald m.v. i juni måned.

Herefter havde flere medlemmer ordet for at takke bestyrelsen for det udmærkede arbejde, der var gjort ikke mindst i forbindelse med 19. september og dagene der omkring, og endvidere med arrangementet af Buchenwaldrejsen i juni 1984. Særligt blev formandens tale i Rådhushallen den 19. september fremhævet, som noget ganske enestående. Beretningen blev enstemmigt vedtaget.

Kassereren fremlagde regnskabet, der balancerede med 232.978,76 kr.

Ingen ønskede ordet til regnskabet, der godkendtes enstemmigt.

Kassereren foreslog, at kontingentet ændredes fra 48,- kr. til 50,- kr. årligt, idet dette runde beløb var lettere at arbejde med. Det vedtoges.

Alle valg til bestyrelsen var genvalg.

Formanden redegjorde for bestyrelsens beslutning om at søge generalforsamlingens godkendelse af, at bestyrelsen udvides med et medlem, hvilket der er hjemmel for i vedtægternes § 4. Hensigten var, at kassereren søgte aflast/afløsning, og derfor var vores revisor Ernst Steen bestyrelsens forslag. Han indvalgte herefter som 7. bestyrelsesmedlem.

Som ny revisor valgtes Ib Winkel Jensen og som revisorauppleant Poul Petersen.

Dirigenten takkede for god ro og orden og hævdede generalforsamlingen kl. 21.

Georg Andersen
Buchenwaldklubbens sekretær.

Ny kasserer

Forud for kammeratskabsaftenen den 5. marts 1985, kl. 18 i kantinen, politistation 3, Bellahøj, afholdtes bestyrelsesmøde, hvor der bl.a. skete det, at bestyrelsen konstituerede sig.

Eneste ændring var, at vores kasserer gennem mange år ønskede at afgive denne post, hvilket formanden beklagede, idet der altid har været et forbilligt samarbejde med ham, men samtidigt mente formanden, at ønsket måtte respekteres. Det nyvalgte bestyrelsesmedlem blev herefter klubbens fremtidige kasserer. Rettelse er foretaget i adresselisten på bladets bagside.

Rejsen til Buchenwald i lysbilleder

Til kammeratskabsaftenen var mødt 86 deltagere. Der indledtes med fællesspisning af gule ærter og flæsk. Derefter kaffedrikning, og senere fremvisning af en serie lysbilleder, optaget under klubbens Buchenwald-rejse i juni 1984 og tidligere, af Johs. Rasmussen, der selv fremviste og kommenterede.

Videre fortalte formanden om klubbens arrangementer i 1985, bl.a. 40-års stiftelsesfest den 19. september. Han gennemgik klubbens historie, hvorunder han bl.a. nævnte klubbens bestyrelsesmedlem siden stiftelsen, kasserer og æresmedlem gennem en lang årrække, den altid loyale og trofaste Viggo Soltoft, der netop den 28. februar var afgået ved døden. Forsamlingen mindedes ham ved et øjebliks stilhed.

Videre omtalte han en artikel, han havde skrevet til Pigtråd/Gestapofangen om Buchenwaldlejrens befrielse i foråret 1945, og som allerede har stået i bladet, når disse linjer læses.

Den øvrige del af aftenen gik i kammeratligt samvær, hvor man hyggede sig og sludrede indtil ca. 22.30, da mødet afsluttedes.

Georg Andersen
Buchenwaldklubbens sekretær.

ÅRHUS

afholder ordinær generalforsamling onsdag den 24. april kl. 14 på politigården i Århus.

Dagsorden i henhold til lovene. Forslag, der ønskes behandlet til generalforsamlingen, skal indsendes til bestyrelsen senest 8 dage før generalforsamlingen.

Vi minder om festen den 3. maj for 40-års dagen for vor befrielse. Har du ikke tilmeldt dig, kan det lige nåes.

Bestyrelsen

ERHVERVSHÆMMEDE

ÅRHUS AFDELING

afholder generalforsamling den 11. maj kl. 15 i Bildbjergparkens selskabslokaler, Paludan Müllersvej 92, Århus.

4. maj festen afholdes også 11. maj kl. 18 samme sted med festmiddag, underholdning og dans. Tegning, der er bindende, senest onsdag den 8. maj kl. 12. Pris pro persona kr. 100, ikke medlemmer kr. 135.

Telefon (06) 16 63 18. Vel mødt.

Festudvalget.

Omegnen

Generalforsamling

Den årlige generalforsamling blev afholdt den 22. februar. Da foreningens formand, Børge Kruse var afgået ved døden, var der nyvalg til formandsposten. Valgt blev Johan Kanding, Smedetoften 38, 2400 Kbh. NV.

Som socialsekretær genvalgte Kaj Wadsback.

BOPA-sabotørerne holder fest på 40-årsdagen for befrielsen den 4. maj

Det drejer sig om afsnit 8-M (Børge Brandt), afdelingerne K.K. - Erling - Bent og Ib

Tilmeldelse hurtigst muligt til:

Ib: 02 - 88 25 47

Tom: 02 - 86 53 11

IKKE til Mindefonden

Festudvalget

Den nyvalgte formand aflagde beretning om foreningens virke gennem det forløbne år. Foreningen har nu bestået igennem 5 år, og den runde dag vil blive markeret til efteråret. Det er der også grund til, for foreningen startede med 136 medlemmer, men den tæller nu 847 medlemmer.

Man vedtog at forhøje kontingentet, så det fremover vil være 100 kr., mens enkerne betaler 75 kr.

Til bestyrelsen nyvalgte Doris Petersen og Freddy Olsen.

Foreningen har i det forløbne år rejst 132 sager, deraf 34 nye.

GESTAPOFANGERNE

RANDERS

Randers afd. afholdt den 4. marts sin årlige generalforsamling på et nyt sted, Hornbæk Motel, og tilsyneladende til medlemmernes tilfredshed.

Aftenen startede med spisning, hvorefter vi ved kaffebordene afholdt generalforsamling, der som sædvanlig blev afholdt hurtigt og i god ro og orden.

Formanden fortalte i sin beretning, at det havde været et travlt år for foreningen med mange vellykkede arrangementer, men havde især været præget af mindehøjtideligheden den 29. juni ved indvielsen af den reetablerede minde-lund for Hvidsten-gruppen. Det var et stort, men dejligt arbejde, idet foreningen overalt kun havde mødt positive reaktioner, når vi bad om hjælp og gode råd. En stor tak til landsforeningen, repræsenteret ved landsformanden, for både praktisk og økonomisk hjælp.

Foreningens sidste arrangement var den 22. januar, hvor vi var inviteret på Amtscentralen, der viste os diasoptagelser med underlagt lyd fra mindehøjtideligheden i Hvidsten. Denne aften samlede vi 70 deltagere, et meget flot fremmøde.

Alle valg var genvalg, idet formanden indvilgede i at tage et år mere. 38 medlemmer deltog. Formanden sluttede sin beretning med at fremhæve to af vore medlemmer, Sigfred Jensen, som i juni fyldte 85, og da han samtidig havde sidet uafbrudt i 33 år i bestyrelsen, fandt vi, at det var rimeligt at udnævne ham til æresmedlem. Barner Andersen, som var blevet dekoreret med ridderkorset for sit enorme oplysningsarbejde blandt ungdommen, blev også stærkt hyldet af forsamlingen.

P.b.v., E.A.

Erindringstegn indstiftet

Sjællandsafdelingen har indstiftet et erindringstegn for modstandskampen 1940-45. Det kan erhverves af alle, der har deltaget i modstandskampen og har været arresteret af den grund. Man får det ved at henvende sig til formanden, Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup, (01) 50 48 61.

Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen

Ved Helligåndskirken lørdag den 4. maj kl. 15,00 afholder foreningen en mindehøjtidelighed i anledning af 40 års dagen for Danmarks befrielse. Hovedtalen vil blive holdt af formanden for Sammenslutningen af Danske Fanger fra Frihedskampen 1940-45, Oskar Verner.

Så mange som muligt af vore medlemmer opfordres til at møde op på denne historiske dag.

Andre foreningers medlemmer er meget velkomne.

Fakkeltøget fra Ryvangen til Gentofte Rådhus.

Har du endnu ikke meldt dig til, bedes du venligst så hurtigt som muligt gøre det, hvis du vil deltage i receptionen på rådhuset.

Tilmelding til Solveig Skjøtt, tlf. (02) 48 56 74.

STUTTHOF

40-års-dagen fejret

Den 10. marts var det 40 år siden, at hovedparten af Stutthof-fangerne blev befriet. I januar 1945 havde sovjet hæren indledt en offensiv ind gennem Østprøjsen. Da Stutthof-lejren lå øst for Danzig på grænsen til Østprøjsen, blev situationen faretruende for SS. Derfor indledte de den 24. januar 1945 den berygtede dødsmarch vest på i 15-20 graders frost og snestorm og i kolonner på ca. 1000 fanger i hver. Dødsmarchen varede til den 10. marts for danskernes vedkommende. Da blev de kolonner, hvori danskerne befandt sig, om natten omringet af en sovjetisk panserafdeling og straks befriet.

Undervejs var tusindvis af fanger omkommet af kulde, sult og udmattelse.

De, der ikke døde, blev ikke mere kunne følge kolonnen, blev skudt i vejgrøften af de efterfølgende SS-vagter.

Den polske fangeforening kortlagde siden de forskellige kolonnens ruter og fandt en række interimistiske gravpladser med lig. Herigennem lykkedes det med assistance af polske og danske retsmedicinere at identificere en del, bl.a. 7 af de omkomne danske fanger, og seks af dem er siden begravet i KZ-rotunden i Ryvangen.

Derfor indledtes 40-års dagen med en højtidelighed i Ryvangen, hvor der nedlagdes blomster, og Frode Toft holdt mindetalen.

Fra Ryvangen kørt til Land og Folks Hus, hvor der lagdes en krans ved mindetavlen for de danske kommunister, der omkom i frihedskampen og i KZ-lejrene. Her holdt fhv. minister Alfred Jensen en mindetale, og efter et minuts stilhed sang man Frihedssangen.

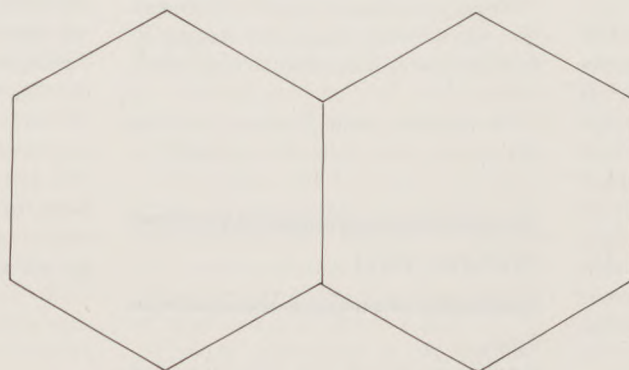
Årsmødet med tak til de enker, der startede pakkehjælpen

Efter de to højtideligheder samledes Stutthofforeningen til det ordinære årsmøde. Til dirigent valgtes traditionen tro Robert Sartori.

Formanden, Helge Kierulff, aflagde beretning. Herunder rettede han et tak til den kreds af unge, børn af Stutthoffanger, der har dannet en historisk studiegruppe, og som dagen forinden havde åbnet en imponerende udstilling. Derefter rettede Kierulff en varm tak til »de røde enker«, d.v.s. den gruppe af Stutthoffangernes ægtefæller, der tog initiativet til afsendelsen af Røde Kors-pakkerne. Tre af »enkerne« var til stede - de er nu alle rigtige enker - og blev kraftigt hyldet. Endelig rettedes en tak til den sovjetiske hær både for Stutthoffangernes befrielse i 1945 og for sovjet hærens indsats for at knuse den tyske nazisme og militarisme. Kierulff overrakte en særlig hilsen og gave til den sovjetiske militærattaché, oberst Jakob Serbin, der var inviteret til årsmødet.

Videre omtalte Kierulff den planlagte bustur til Gdansk i dagene 9.-13. maj med deltagelse i de polske fangers mindehøjtidelighed i selve Stutthoflejren. Der er endnu en 10-12 ledige pladser for interesserede (også for andre end Stutthoffanger).

Frode Toft berettede om arrangementerne i forbindelse med 40-års dagen for Danmarks befrielse, og Kierulff slog fast, at Stutthofforeningen slutter op om de planlagte fælles-arrangementer i så-

4 K - BETON

ISLANDS BRYGGE 22, KØBENHAVN S	01 - 54 30 10
EJBY INDUSTRIVEJ, GLOSTRUP	02 - 45 20 88
SOLVANGSVEJ, HERFØLGE	03 - 67 46 11
SANDAGERVEJ 15, HERNING	07 - 12 62 33
BÜLOWSVEJ 4, HOLSTEBRO	07 - 42 16 55
ELSDYRVEJ, SKIVE	07 - 52 30 77
FABRIKSVEJ 22, STRUER	07 - 85 12 77

4 K - BYGGEMARKED

GLADSAXE MØLLEVEJ 27, SØBORG	01 - 56 38 55
INDUSTRIVEJ 26, ROSKILDE	02 - 75 75 77

HOVEDKONTOR:

KKKK A/S, ISLANDS BRYGGE 22, 2300 KØBENHAVN S, 01 - 57 44 44

vel København som andre steder i landet.

Kassereren, Ingemann Berthelsen, aflagde regnskabet, hvorefter beretningen og regnskabet fodkendtes med akklamation. Ved valgene blev både bestyrelsen og revisorerne genvalgt. Bestyrelsen består således fortsat af Helge Kierulff, Ragnhild Andersen, Villy Fuglsang, Egon Gissel, Arne Gottlieb Hansen og Frode Toft.

Efter årsmødet var der sammenkomst med fællesspisning. Sammenkomsten havde godt 60 deltagere, der gjorde sig til gode med det velforsynede store kolde bord. Under sammenkomsten kom D.K.P.s formand, Jørgen Jensen, til stede og overbragte en hilsen. Det blev en vellykket sammenkomst, hvor man hyggede sig til henad aften. Der blev rettet en hjertelig tak til Hertha Berthelsen og de øvrige damer, der havde sørget for servering m.m.

Udtalelse fra årsmødet

I forbindelse med årsmødet vedtog Stutthof-foreningen en udtalelse, hvori det bl.a. hed:

»For 40. gang er vi tidligere fanger fra den tyske KZ-lejr Stutthof samlet for at mindes vor befrielse ved den røde hær, så vi efter den tyske fascismes og militarismes nederlag kunne vende hjem til et frit Danmark.

Vor glæde over denne dag formørkes af en udvikling helt modsat det, vi og mennesker verden over havde ventet og håbet - og det, vi havde lovet vore døde kammerater at kæmpe for: en verden, hvor vore efterkommere kunne leve livet fri for nød og frygt for morgendagen.

Vi, som har oplevet, hvad reaktion og militarisme har kostet menneskene, og som i vor ungdom har lært de kræfter og den politik at kende, der førte verden ud i katastrofen, føler det som vor pligt at slå alarm overfor en ny reaktionær højrebølge og oprusning.«

FRIHEDSMUSEET

Tegnekonkurrence om de »fem forbandede år«

Frihedsmuseet markerer 40-året med tegnekonkurrence for børn og unge om »de fem forbandede år«. Førsteprisen er

en rejse til London og desuden er der kameraer samt legetøj og bøger at vinde for de yngste.

Emnet er »Besættelse og befrielse« og ethvert emne med relation til årene 1940-45 kan anvendes.

Frist for indsendelse af tegninger er den 31. maj. Deltagerne inddeles i tre grupper: Børn under 10 år, gruppen 11-13 år og gruppen 14-16 år.

Dommerkomiteen består af maleren Per Arnoldi, museumsleder Jørgen H. Barfod og skolekonsulent Henrik Lundbak.

Til efteråret arrangeres en udstilling af et udvalg af de indsendte tegninger.

MINDEORD

TAK

Jeg bringer herved min hjerteligste tak for al venlig deltagelse ved Børges død og bisættelse. *Lillian Kruse*

BØRGE KRUSE

I »Pigtraad« nr. 1 den 1. februar 1985 havde Børge skrevet en artikel »Kan du huske«. En glimrende artikel, som desværre skulle blive hans sidste.

Børge døde den 10. februar.

Vi, der kendte ham gennem samarbejdet i Erhvervshæmmede, satte stor pris på ham. Hans rolige og beherskede indstilling til alle problemer var respekteret.

Personlig var jeg i nær kontakt med ham gennem vort samarbejde på Frihedsmuseet. Hans organisatoriske evner i billedarkivet har været en enestående hjælp for museet. Selv under de fortvivlede pladsforhold, vi havde under ombygningen, holdt han styr på ca. 40.000 billeder fra 2. verdenskrig.

De nye lokaler blev indviet i begyndelsen af januar, men Børge skulle ikke nå at få den fulde glæde heraf. Men fortvivlede pladsforhold på museet var dog for intet at regne imod de fortvivlede forhold under besættelsen.

Børge gik ind i modstandsbevægelsen med ildhu. Han gjorde en indsats, som landet og vi kan være stolte af.

Børge blev fængslet og anbragt i Vestre Fængsel, hvor han var udsat for alle forskellige former for psykisk og fysisk tortur, men han overlevede i fængslet indtil kapitulationen og endda længere, idet de danske frihedskæmpere, der blev

losladt, blev erstattet af landssvigere, som Børge registrerede.

Men modstandskamp og fængselso-phold havde dog knækket hans modstandskraft. Helbredet svigtede, og arbejde og forretning måtte opgives.

Lykkeligvis trådte Frihedsfonden til økonomisk, og ganske naturligt for Børge meldte han sig ind i Sammenslutningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, Omegnsafdelingen, hvor han ved sin død var formand.

Børge er ikke mere, og vore tanker går idag til Lilian, hans kone, som siden 1940 har været ved hans side i medgang og modgang.

Vore tanker går også til børn, børnebørn og oldebarn. Vi føler med dem i den store sorg, men vi ved, at tiden lægger alle sår. *Johan Kanding*

En gammel hædersmand er død

Den 28. februar døde fhv. politiassistent Viggo Soltoft - en måneds tid for han ville være fyldt 90.

Soltoft var den drivende kraft ved dannelsen af Buchenwaldklubben, og han var medlem af bestyrelsen fra klubbens stiftelse og indtil sin død, altså i næsten 40 år. Klubben udnævnte ham i 1969 til æresmedlem og er ham stor tak skyldig for hans indsats i de mange år, hans helbred slog til. Han vil blive savnet af alle, der kendte ham. Og det var mange.

Ved Soltofts 85 års fødselsdag havde jeg lejlighed til her i bladet (1980, pag.42) at hylde ham for både hans indsats for klubben og for hans indsats i trediverne og senere under den tyske besættelse for at hjælpe folk, der var på flugt for nazismen.

Nu er den gamle hædersmand død. Ære være hans minde. *HA*

Ole Birch

Ved meddelelsen om direktør Ole Birchs død melder erindringen om Poul Holm sig, det dæknavn, Ole Birch brugte under besættelsen - uanfægtet af den afstand, årene og Ole Birch selv, ønskede at lægge til sin dobbeltgængers indsats i årene 1940-45. Ole Birchs baggrund som søn i det gamle litograffirma Recato gjorde det naturligt for ham at hellige sig trykning og distribuering af illegale blade. Men hans klare intellekt, hans personlige mod og initiativ, hans

store organisatoriske evner kunne ikke begrænse hans virkefelt til denne vigtige del af modstandsarbejdet. Han blev den egentlige leder af »Ingeniørgruppen 2«, dette store, omspændende illegale apparat, der med undergrupper beskæftigede sig med våbenfremstilling, kommunikation, sprængstoffer, flygtningetransport, våbenleverancer og naturligvis bladfremstilling.

»Holm« var stærkt eftersøgt af Gestapo, men undslap, igen takket være køligt overblik og konsekvens, ved ustandselig skiften af ophold og trykkesteder.

Ved krigens afslutning var Ole Birch/Holm leder af Københavns største bladgruppe under Frit Danmark. Ole Birch var i ledelsen af Københavns modstandsbevægelse og derved med i det store afviklingsarbejde og hjælpen til hjemvendte fanger og skadede modstandsfolk. Med denne afsluttende indsats ønskede han stilhed om sit arbejde i krigens år og helligede sig ledelsen af Recato Offset. Mange af Holms medkæmpere er ikke mere, én af de få tilbageblevne mindes ham med tak.

Knud Nellemose

Tilføjelse

Vi bragte i bladet for december 84 en kort nekrolog over fhv. lodsformand Max Mikkelsen. Vi er blevet gjort opmærksom på, at Max Mikkelsen blev arresteret af dansk politi og en uge senere udleveret til det tyske politi.

BØGER

VIKTOR E. FRANKL: Baggrund og menneskesyn i Auschwitz

Født 1905 i Wien. Han er naturvidenskabeligt uddannet, idet han er dr.med. og er uddannet som psykiater og neurolog. Frankl opfatter mennesket som frit, men i stand til at vælge ansvarligt. Mennesket drives af vilje til mening, og mennesket frustreres af mangel på mening.

Mennesket realiserer sig gennem fællesskabet og ansvaret for fællesskabet. Det kan flygte fra ansvaret ved at gå op i massen, men finder meningen i en kollektivistisk ansvarsløshed.

Meningen opstår kun ved, at man handler som selvstændigt og ansvarligt individ i fællesskabet og for fællesska-

bet. Ansvar er væsensgrundlaget for den menneskelige eksistens.

Baggrunden for Frankls menneskesyn må foruden i hans uddannelse søges i hans erfaringer i koncentrationslejren Auschwitz, erfaringer, som han efter eget udsagn kun stod igennem ud fra sin katolske tro, sin kærlighed til hustruen og et brændende ønske om at føre sit videnskabelige arbejde videre, således at han kunne bruge de oplevelser af menneskelig storhed og fornødelse og de dyrekøbe erfaringer, han havde fået i denne odelæggeslejr, som konstruktive elementer i sin eksistentiaalistiske terapi og filosofi.

Han samler sine erfaringer om betydningen af en oplevelse af mening i den menneskelige tilværelse, for et menneskes overlevelsesmulighed, i Nietzches ord: »Den, der ved, hvorfor han skal leve, tåler næsten ethvert hvordan«.

Frankls problematik er den: Mennesket kan enten løse sit problem ved at opgive sin søgen efter mening og gemme sig i sin gruppe i blind konformitet, eller han kan stræbe efter stigende selvdefinition gennem det at se realiteten i sin egen eksistens.

Individets eksistens er givet, men hvad han får ud af den er op til ham selv.

Frankls eksistenspsykologi var allerede næsten udformet, da han kom i koncentrationslejr. I bogen »Psykologi og eksistens« fortæller han om, hvorledes hans teorier fandt sin bekræftelse i den måde, de fanger, der var i stand til at se et mål og en mening med deres tilværelse, i mange tilfælde overlevede, hvor langt fysisk stærkere bukkede under for koncentrationslejrens umenneskelige forhold.

Frankl udtrykker det således: »Trods al primitivitet, som mennesket i koncentrationslejren kastes tilbage til, ikke kun i det ydre, men også i det indre liv, gør en udpræget tendens til inderliggørelse sig gældende, selv om det kun er sporadisk. Følsomme mennesker, der hjemme er vant til at leve et rigt åndeligt liv, oplever ganske vist lejrens ydre situation som noget smerteligt, men selv om de har et forholdsvis blødt gemyt, virker lejrlivet alligevel mindre åndeligt nedbrydende på dem.

Netop for dem er vejen åben for et tilbagetog for de skrækkelige omgivelser og ind i en verden af åndelig frihed og indre rigdom. Sådan og kun sådan må man forstå det paradoks, at mennesker med en sartere konstitution undertiden

tålte livet i koncentrationslejrene bedre end de mere robuste naturer.«

Frankl siger videre: »For os drejede det sig om livets mening, som den totalitet, der også omfatter døden. Det var ikke blot meningen med »livet«, det var også meningen med lidelse og død: Denne mening har vi kæmpet for!

Havde vi engang fået øje på lidelsens mening, bagatelliserede og pyntede vi ikke mere på al den lidelse, der horte til livet i koncentrationslejren ved at fortrænge den eller gøre os illusioner om den, f.eks. gennem billig eller krampagtig optimisme. For os var lidelsen blevet en opgave, hvis meningsfylde vi ikke længere ville lukke os ude fra. For os havde lidelsen afsløret sin karakter af ydelse - den karakter af ydelse, der har fået Rilke til at udbrøde: »Hvor meget skal oplides!« Rilke taler om at »oplide«, sådan som man ellers taler om at oparbejde.«

Frankl konkluderer, at ethvert forsøg på indre genrejsning af menneskene i koncentrationslejren forudsætter, at det lykkes at få dem til at se hen mod fremtidsmaal, for »den, der ved, hvorfor han skal leve, tåler næsten et hvilket som helst hvordan«.

knud malthe poulsen, Vejle

To genudgivelser

Lord Russell of Liverpool: Hagekorsets svøbe, og Bushido Ridderne. Pr. bog 48,00 kr. Stig Vendelkøvs forlag.

Lord Russell fulgte på nærmeste hold processerne i Tyskland efter krigen, og ud fra dette skrev han **Hagekorsets svøbe**, som han fik forbud mod at udgive, så længe han var tjenstgørende ved den Britiske overkommando. Derpå tog han sin afsked og udgav bogen, og få år efter fulgte han den op med **Bushido Ridderne**, bogen om de japanske krigsforbrydelser.

Ofte bliver Lord Russell forvekslet med sin slægtning, Bertrand Russell. Den omstændighed, at han skrev under sit mellemnavn Bertram har givet anledning til denne sammenblanding. Der er imidlertid tale om to forskellige personer, selv om de begge påtog sig rollen som hele verdens dårlige samvittighed.

Hans to bøger er væsentlige og efterspurgte. Derfor genudsendes de påny, ikke som et angreb på de to lande, de handler om, men som et forsvar for alle de uskyldige mennesker, der uværgeligt bliver enhver krigs ofre.

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.

Næstform.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boulevard 12, 2.tv., 2450 København SV. (01) 16 60 98.

Skr.: P. Nielsen, Bjørnedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.

Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Hans Andersen, Else Drejer, Lilian Olsen, Birgit Fischermann, Axel Lauritzen, Solveig Skjøtt, Arvid Hemmingsen og Ove Laur- sen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.

Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K. (01) 12 85 95.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.

Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Poul Nielsen, Bjørnedevej 40 A, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Erik Richter, Klarup Kirkevej 18, 9270 Klarup. (08) 31 82 95. Giro 6 45 87 18.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. (07) 72 02 27.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.

Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johan Kanding, Smedetoften 16, 2400 København NV. (01) 19 24 24.

Socialsekretær: Kaj Wadsbach Petersen, Lundeberggårdsvej 228, 2740 Skovlunde. (02) 94 44 92.

Kontor: Kongevejen 252, 2. sal, 2830 Vi- rum. (02) 85 58 98. Giro 881 17 88.

Åbent tirsdag, onsdag og torsdag kl. 10-14. Sociale sager kun tirsdag og torsdag.

Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palmato- kes Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58. Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Es- bjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Fredericia afd. Fmd.: Jens Jac. Jensen, Fårbækvejen 2, 7000 Fredericia. (05) 95 79 88. Kontor: Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent tirsdag kl. 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B, 6000 Kolding. (05) 52 82 43.

Odense afd.: Kontor: Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ, tlf. (09) 15 45 87. Åbent hver onsdag kl. 10-12.

Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.

Socialsekretær: Kristian Hansen, Grønne- vangen 17, 5210 Odense NV, tlf. (09) 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artéll, Brændeskov- vænget 7 B, postbox 251, 5700 Svend- borg.

Aksel Jørgensen, Varnæsvej 33, 5700 Svendborg. (09) 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskræn- ten 3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. (02) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lem- vigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82. Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08) 12 16 19. Åbent tirs- dage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Louis, Hamme- richs Vej 11,2, 8200 Århus N. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag- fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Gartner Christen Karstensen, Stadi- onvej 20, Øsby, 6100 Haderslev. (04) 58 41 65.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. (06) 42 67 22.

Randers afd.: Fmd.: Erik Andersen, Fjord- bakken 32, Mellerup, 8900 Randers. (06) 44 13 19.

Kass.: Karin Larsen, Sjællandsgade 11, 8900 Randers. (06) 42 58 60.

Sjællandsafd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup. (01) 50 48 61 og (01) 50 09 70.

Kass.: Erik Gajhede, Vejlands Alle 95, 2300 København S, tlf. (01) 58 16 55. Giro 1 70 30 72.

Århus afd.: Fmd.: Edith Johansen, Hou- gårdsvej 58, II, 8220 Brabrand. (06) 26 15 19.

Kass.: Elisabeth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebeltoft. (06) 34 17 82.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN:

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. (02) 48 56 74.

Kass.: Henning Skøtt Sørensen, Kastrup- vej 78, 1.tv., 2300 Kbh. S., tlf. (01) 58 31 02.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boule- vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. (01) 16 60 98.

Kass.: Gunnar Transel, Vestergade 29, 7100 Vejle.

HORSERØD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Jørgen Lind, Stavnsholtvej 38, 3520 Farum. (02) 95 11 15.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Odense C.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. (09) 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. (02) 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekørsvej 28 C, 2820 Gentofte. (01) 65 82 12.

Kass.: Herman Erbstein, Gerlevvej 15, 2700 Brønshøj. (01) 28 27 15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt by. Henvendelse til: Alfred Bertelsen, Louis Hammerichsvej 11, 2., 8200 Århus N. (06) 16 63 18.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjelpe- fond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henvendelse: Alex Binne- balle, (07) 98 11 95 eller Otto Laugesen, (07) 72 02 27.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse (02) 48 56 74.